

Trgovanje ljudima u Bosni i Hercegovini

Drndak, Ognjen

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:715756>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za kazneno pravo

Ognjen Drndak

TRGOVANJE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Maršavelski

Zagreb, 2024.

Izjava o izvornosti:

Ja, Ognjen Drndak pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor ovog diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ognjen Drndak v.r.

Sažetak:

U radu se analizira problem trgovanja ljudima u Bosni i Hercegovini kroz povijesni razvoj kaznenog zakonodavstva, s posebnim osvrtom na pozitivnopravnu regulativu u bosanskohercegovačkim entitetima-Federaciji BiH i Republici Srpskoj, ali i Brčko distriktu te na državnoj razini uz komparativnu analizu s pravnom regulativom Republike Hrvatske. Obrađeni su ključni zakonski propisi, međunarodne i regionalne konvencije i protokoli koji su oblikovali zakonodavni okvir u BiH. Analizirani su statistički podaci o slučajevima trgovanja ljudima, broju procesuiranih slučajeva te strukturi žrtava u BiH. Posebna pozornost posvećena je zaštiti žrtava, njihovim pravima te dostupnim mehanizmima i preporukama za potporu i reintegraciju. Također, stanje u BiH u borbi protiv trgovanja ljudima ocijenjeno je na temelju izvještaja State Departmenta, GRETA-e i OSCE-a, ukazujući na pozitivne pomake, ali i na postojeće izazove, osobito u pogledu koordinacije između različitih razina vlasti i provođenja zakona. Obrađene su i preporuke međunarodnih organizacija koje ukazuju na nužnost daljnjeg jačanja zakonodavnog okvira, poboljšanja zaštitnih mehanizama za žrtve i unaprjeđenja regionalne suradnje.

Ključne riječi: *trgovanje ljudima, Bosna i Hercegovina, povijesni razvoj, pravna regulativa, Republika Srpska, Federacija BiH, OSCE, GRETA*

Summary:

In this paper, the issue of human trafficking in Bosnia and Herzegovina is analyzed through the historical development of criminal legislation, with a particular focus on positive legal regulation in the Bosnian and Herzegovinian entities—Federation of BiH and Republic of Srpska—as well as in the Brčko District and at the state level, accompanied by a comparative analysis with the legal framework of the Republic of Croatia. Key legal provisions, international and regional conventions, and protocols that have shaped the legislative framework in BiH are discussed. Statistical data on human trafficking cases, the number of prosecuted cases, and the structure of victims in BiH are analyzed. Special attention is given to the protection of victims, their rights, and the available mechanisms and recommendations for support and reintegration. Additionally, the situation in BiH in the fight against human trafficking is assessed based on reports from the State Department, GRETA, and OSCE, highlighting positive developments as well as existing challenges, particularly regarding coordination between different levels of government and law enforcement. Recommendations from international organizations are also addressed, indicating the necessity for further strengthening the legislative framework, improving protective mechanisms for victims, and enhancing regional cooperation.

Keywords: human trafficking, Bosnia and Herzegovina, historical development, legal regulation, Republic of Srpska, Federation of BiH, OSCE, GRETA

POPIS KRATICA:

BiH- Bosna i Hercegovina

FBiH- Federacija Bosne i Hercegovine

RS- Republika Srpska

BD- Brčko distrikt

RH- Republika Hrvatska

SFRJ- Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

KZ- Krivični (kazneni) zakon(ik)

TIP- Trafficking in persons (trgovanje ljudima)

OESS- Organizacija za europsku sigurnost i suradnju

GRETA- Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings

ESLJP- Europski sud za ljudska prava

MOR- Međunarodna organizacija rada

UN- Ujedinjeni narodi

Sadržaj:

1. Uvod	8
2. Razvoj kaznenog zakonodavstva na području trgovanja ljudima	11
2.1 Abolicionistički pokreti.....	11
2.2. Djelatnost Lige naroda	13
2.3. Ujedinjeni narodi.....	14
2.4. Vijeće Europe	16
3. Analiza kaznenog djela trgovanja ljudima	17
3.1. Regrutacija.....	18
3.2. Transport	19
3.3. Eksploatacija	19
3.4. Klasifikacija.....	20
4. Pozitivno-pravno uređenje kaznenog djela trgovanja ljudima u Bosni i Hercegovini	21
4.1. Federacija Bosne i Hercegovine	22
4.2. Republika Srpska.....	25
4.3. Brčko distrikt.....	28
4.4. Državna razina.....	30
5. Komparativno-pravna analiza kaznenog djela trgovanja ljudima u kaznenom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske	31
6. Analiza statističkih podataka o trgovanju ljudima u Bosni i Hercegovini	33
6.1. 2014.-2017. godina.....	33
6.1.1. 2014. godina.....	33
6.1.2. 2015. godina.....	34
6.1.3. 2016. godina.....	35
6.1.4. 2017. godina.....	35
6.2. 2018.-2020. godina.....	36
6.2.1. 2018. godina.....	36
6.2.2. 2019. godina.....	37
6.2.3. 2020. godina.....	37
6.3. 2021.-2023. godina.....	38
6.3.1. 2021. godina.....	38
6.3.2. 2022. godina.....	39
6.3.3. 2023. godina.....	40
6.4. Analiza.....	40
7. Identifikacija žrtava kaznenog djela trgovanja ljudima	41

7.1. Identifikacija i zaštita žrtava.....	41
8. Izvještaji stranih neovisnih tijela	44
8.1. GRETA.....	45
8.2. OESS	45
8.3. State Department.....	46
9. Zaključak	47
10. Literatura.....	49

„Tražio si pomoć, zvao si policiju, je li?“ kreveljio se Žid hvatajući dječaka za ruku. „To ćemo ti već izbiti iz glave, mladi moj gospodine!“

-Charles Dickens, Oliver Twist

1. Uvod

Kada govorimo o trgovanju ljudima u suvremenom nomotehničkom smislu, možemo zaključiti da se pojava ponašanja sukladnih onome što danas predstavlja biće kaznenog djela trgovanja ljudima, u različitim oblicima, primjećuje još u periodu antičkih civilizacija. Primjerice u antičkom Rimu robovi nisu bili smatrani subjektom prava, nego su bili smatrani za stvari (*res*). „Nakon velikog priljeva robova iz Afrike i Orijenta, od 3. st. pne. robovi su postali predmet špekulativne trgovine i najgrublje eksploatacije. U to doba stvoren je antički robovski sistem gdje gospodari tjeraju luksuzni život na račun eksploatiranih robova. U to doba rob postaje samo stvar- *servi pro nullis habentur*.“¹ U periodu antičkih civilizacija poznajemo mnoge oblike ropstva, odnose ovisnosti i podređenosti koji su bili raširena pojava te vrijedi istaknuti da se tada nerijetko ljudima trgovalo na doslovan način, kao robom koju je njezin vlasnik mogao koristiti na način koji mu odgovara te koji je bio u skladu sa određenim pravnim pravilima zajednice kojoj pripada. Kao najpoznatiji primjer antičkog ropškog sustava mogli bismo istaknuti gladijatore u Rimskom Carstvu, kojima bi kao robovima gospodari često trgovali, a koji su najčešće služili tome da u gladijatorskim arenama, borbom na život i smrt animiraju prvenstveno cara i ostale pripadnike aristokracije, kao i posjetitelje-građane. Nadalje, poznati su nam i primjeri ropškog odnosa u svrhu fizičkog rada, tu bismo mogli izdvojiti primjer robova koji su u gradili različite vrste građevina te na taj način bivali eksploatirani u svrhu fizičkog rada. Nastupom srednjeg vijeka u Europi razvio se feudalni sustav kojeg karakterizira klasna podjela na feudalce (zemljoposjednike, seniore) i kmetove (zemljoradnike), a kao takav nastao je na zasadima i temeljima antičkog robovlasničkog sustava. Feudalni sustav uređenja zadržao se u nekim europskim zemljama sve do 19. stoljeća. Također, možemo istaknuti i primjer ropstva koji je bio poprilično ukorijenjen u američko društvo, dovoženjem i radnom eksploatacijom afričkog stanovništva na američkom tlu, kao i pojavu *devširme*, odnosno tzv. danka u krvi, koji je bio prisutan u jugoistočnom dijelu Europe koji se u srednjem vijeku nalazio pod vlašću Osmanlijskog Carstva. *Devširma* je podrazumijevala prisilno skupljanje i odvođenje djece pripadnika vjeroispovijesti različitih od dominantne religije-islama, najčešće hrišćana, a u cilju eksploatacije u svrhu vojnog novačenja (janjičari) i daljnjeg vojnog angažmana. Za ropske odnose „bijelih euroljana pod neeuroljanima“, ali i pod samim euroljanima (npr. kmetovi, galeoti², janjičari itd.) razvila se sintagma „bijelo roblje“, koja se ponekad i u današnje

¹ Horvat, M.-Rimsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.

² Gažević, N.- Vojna enciklopedija (knjiga 3), Vojnoizdavački zavod, Beograd (1973), str. 150-151.

vrijeme koristi kao sinonim za trgovanje ljudima. Svakako je važno spomenuti i praksu određenih zapadnoeuropskih kolonijalnih sila, koje su u periodu 19. i 20. st. otvarale zoološke vrtove u kojima bi bili izloženi tamnopusi ljudi negroidne rase iz afričkih zemalja. Posebno je po tome bila upečatljiva Belgija za vrijeme vladavine kralja Leopolda II. (vladao 1865.-1909.) te je posljednji takav zoološki vrt zatvoren tek 1958. godine.

Sve su ovo primjeri teškog kršenja ljudskih prava kroz povijest koje bismo, po današnjem uređenju, nedvojbeno klasificirali kao trgovanje ljudima. Takvi i slični primjeri poznati su u svakom dijelu svijeta te svakako nisu zaobišli područja posebno bremenitog i kompleksnog povijesnog razvoja, a jedno od takvih područja nedvojbeno je i područje jugoistočne Europe, ponajviše današnje Bosne i Hercegovine. Nastupom 20. i 21. stoljeća dolazi do razvoja kaznenog zakonodavstva i na međunarodnoj razini, posebno u okrilju Ujedinjenih naroda, kada biće kaznenog djela trgovanja ljudima biva pravno regulirano. „Trgovanje ljudima znači vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlorabe ovlasti ili osjetljivog položaja ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja.”³ Ovakvu definiciju ovog teškog oblika kaznenog djela, donio je Palermo protokol uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Konvencija ima veliki broj potpisnica, njih 186 država članica Ujedinjenih naroda te 5 ostalih subjekata međunarodnog javnog prava (Sveta Stolica, Država Palestina, Niue, Cookovi otoci te Europska Unija).⁴ Bosna i Hercegovina kao država članica Ujedinjenih naroda također je potpisnica ove Konvencije od 2000. godine kada je donesena te je stupila na snagu 2003. godine, kao i Protokol. Potpisala ih je 12. 12. 2000., a ratificirala 24. 4. 2002. godine.⁵

Bosna i Hercegovina relativno je mlada europska država nastala raspadom SFR Jugoslavije te je svoj međunarodnopravni subjektivitet i priznanje dobila 1992. godine. Karakteristična je po tome što se u Europi izdvaja kao država u kojoj je najjače izražena nacionalna i vjerska polarizacija, kojoj je doprinijela burna srednjovjekovna, ranonovovjekovna i suvremena povijest na njezinu teritoriju. Sastoji se od dva entiteta (Federacija Bosne i Hercegovine i

³ Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (Palermo protokol), čl. 3.

⁴ https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12&chapter=18&clang=_en

⁵ Ibid.

Republika Srpska)⁶ te jednog distrikta kao kondominijuma dvaju entiteta (Brčko distrikt)⁷, što je njezina upravno-autonomna podjela. Političku volju države kroje predstavnici 3 konstitutivna naroda koja u njoj žive a to su Bošnjaci, Srbi i Hrvati.⁸ Budući da je podijeljena na entitete koji imaju veliku stopu autonomije, to se odražava i na pozitivno-pravno uređenje same države, odnosno njezinih dijelova. Naime, svaki entitet i distrikt ima predstavničko tijelo koje donosi pozitivne propise, kao što je to slučaj i na državnom nivou gdje predstavničko tijelo cijele države donosi propise na državnoj razini. Također, takva mogućnost ostavljena je i Visokom predstavniku međunarodne zajednice za Bosnu i Hercegovinu, kao *ad hoc* međunarodnoj instituciji sa zadatkom garancije stabilnosti i nadzora nad civilnim aspektom mirovnog sporazuma poslije rata 1990-ih godina u toj zemlji.

Bosna i Hercegovina danas pati od posljedica rata, korupcije i manjka političke volje za suradnjom na entitetskim nivoima, što dovodi i do manjka policijske i pravosudne suradnje na određenim poljima. Kao takva svrstava se u zemlje u tranziciji te zbog svog geografskog položaja često biva rutom krijumčarenja iz Azije i Bliskog Istoka u zapadnu i srednju Europu. Trgovanje ljudima kao veoma izražen problem današnjice nije zaobišao ni Bosnu i Hercegovinu, ali zbog prethodno spomenutih unutarnjih problema u zemlji, država vrlo otežano rješava problem trgovanja ljudima te ga teško suzbija.

U ovom radu bavit ćemo se stanjem u Bosni i Hercegovini po pitanju trgovanja ljudima, pozitivno-pravne regulative tog kaznenog djela u BiH te komparacijom sa regulativom u Hrvatskoj, klasifikacijom eksploatacije žrtava trgovanja ljudima, izvještajima međunarodnih organizacija i drugih tijela, kao i statistikama u vezi s žrtvama ovog kaznenog djela s izraženom transnacionalnom notom.

⁶ Ustav BiH, čl. 1., st. 3., (Aneks IV opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini „Sl. glasnik BiH, br. 25/2009-Amandman 1)

⁷ Ustav BiH, čl. 6., st. 4., (Aneks IV opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini „Sl. glasnik BiH, br. 25/2009-Amandman 1)

⁸ Ustav BiH, preambula, (Aneks IV opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini „Sl. glasnik BiH, br. 25/2009-Amandman 1)

2. Razvoj kaznenog zakonodavstva na području trgovanja ljudima

2.1 Abolicionistički pokreti

Razvoj kaznenog zakonodavstva na polju trgovanja ljudima možemo početi pratiti od druge polovine sedamnaestog i početka osamnaestog stoljeća. U tom periodu počinju se javljati tzv. abolicionistički pokreti, kao pokreti koji su se zalagali za bezuvjetno ukidanje ropstva i robovlasničkog odnosa, bez obzira na pravne prepreke koje su u to vrijeme postojale. Prvi takvi pokreti pojavljuju se u Velikoj Britaniji, s obzirom da je Britansko Carstvo u to vrijeme bila najveća kolonijalna sila na svijetu, odnosno pod njenom upravom nalazila su se područja sa svih kontinenata svijeta. Svakako, treba istaknuti Indiju kao teritorij pod britanskom upravom koji je bio uvelike eksploatiran rudnim i ostalim prirodnim bogatstvima. Također, trgovina sa američkim zemljama preko Atlantskog oceana bila je intenzivno razvijena, a u značajnoj mjeri trgovalo se robljem. Tako je, zalaganjem pripadnika abolicionističkih pokreta i pritisaka koji su bili vršeni na britansku vlast i parlament, godine 1807. donesen prvi moderni pravni akt kojim se zabranjuje regrutiranje i nabavljanje novih robova, kao i zabrana atlantske trgovine robljem. Taj akt, poznatiji kao *Slave Trade Act*, donio je određene pozitivne pomake u vezi s pravnim položajem robova u britanskoj imperiji. S obzirom na to da *Slave Trade Act* nije zabranjivao posjedovanje postojećih robova, dodatno nezadovoljstvo i pritisci na vlast abolicionista i samih robova rezultirali su krajnjom zabranom posjedovanja robova 1833. godine aktom zvanim *Slave Abolition Act*, kojim je oslobođen vrlo velik broj robova dominantno afričkog porijekla sa područja svih britanskih kolonija, a ponajviše Kariba i Južne Afrike.

Poslije ukidanja i zabrane ropstva u Ujedinjenom Kraljevstvu, jedan od značajnijih događaja u rano-novovjekovnoj Europi je i ukidanje kmetstva u Ruskom Carstvu, kada je car Aleksandar II carskom manifestacijom od 3. 3. 1861. godine oslobodio približno 23 milijuna ljudi od kmetstva, zadobivši zbog toga nadimak „osloboditelj“. Što se tiče tog *de iure* oslobođenja od potčinjenog položaja, valja naglasiti da ono nije bilo punog intenziteta, s obzirom da su dotadašnji kmetovi i dalje bili *de facto* podložni feudalcima. „Ta mjera, koja je poslije proglašena velikim ustupkom vladajuće klase, bila je zapravo rezultat ozbiljnih seljačkih pobuna i predstavljala je samo polovično rješenje, jer seljaci nisu dobili ni zemlju, ni oruđe za rad, ni stoku, već samo pravo da otkupe dio u osnovi najlošije zemlje. Feudalci su i dalje

zadržali gotovo tri četvrtine obradivog zemljišta.“⁹ Ovakvo nezadovoljstvo i daljnji potčinjen položaj seljaka vodit će, između ostalog, do rušenja carske vlasti u revolucijama iz 1917. godine.

Kao reakcija na tadašnje globalne potrese u sferi međunarodne trgovine, ekonomije kao i emancipacije robova i abolicionističkih pokreta u Ujedinjenom Kraljevstvu i ukidanja kmetstva u carskoj Rusiji, u američkom društvu dolazi do značajnijih nesuglasica oko društvenog uređenja zemlje, pravima i položaju država, kao i pitanju ropstva. Svemu tome doprinijela je i kulturološka razlika između sjevernih zemalja federalne Unije Sjedinjenih Američkih Država i preostalih 11 južnih država koje su činile Konfederaciju SAD-a. Izbor Abrahama Lincolna, republikanskog kandidata za predsjednika SAD-a potakao je secesionističke pokrete u dijelu južnih država, iako su postojale inicijative za uvjetno održanje robovlasništva u državama koje su ga poznavale, kulminacija oružanog sukoba bila je neminovna. Takve inicijative donio je tzv. Crittendenov kompromis (eng. *Crittenden compromise*)¹⁰, kao niz mjera koje je predlagao senator John J. Crittenden 1860. godine. Jedan od glavnih ciljeva unionista (sjevernih zemalja federalne Unije), za razliku od zemalja Konfederacije, bilo je i ukidanje ropstva. Bio je to povod za početak američkog građanskog rata, koji je započeo u četvrtom mjesecu 1861. godine, svega mjesec dana poslije ukidanja kmetstva u Ruskom Carstvu, a trajao je sve do 1865. godine, a u kojemu su pobjedu odnijele zemlje federalne Unije, što je imalo daljnje posljedice na društveni i ekonomski razvoj, kao i razvoj na polju zaštite ljudskih prava, prvenstveno robova.

Samo ukinuće ropstva proglašeno je 1863. odlukom o emancipaciji robova američkog predsjednika Abrahama Lincolna, što je značilo promjenu pravnog statusa robova ovisno o teritoriji na kojoj bi se nalazili, s obzirom na to da je proglas donesen u sred rata. „Proglas o emancipaciji izvršna je naredba koju je Lincoln izdao 1. siječnja 1863. Jednim potezom promijenio je pravni status, kako ga je priznala američka vlada, 3 milijuna robova u određenim područjima Konfederacije iz „roba“ u „slobodan“.¹¹ Ukinuće ropstva proglašeno odlukom o emancipaciji doživjelo je i svoju pravnu kodifikaciju u najvišem pravnom aktu Sjedinjenih Američkih Država-Ustavu, u trinaestom amandmanu donesenom odlukom Senata od 8.4.1864., a Zastupnički dom ratificirao ga je 31.1.1865. godine. U amandmanu se propisuje: „U Sjedinjenim Državama ili na bilo kojem mjestu podložnom njihovoj vlasti ne smije postojati ropstvo niti prinudno služenje, osim kao kazna za zločin za koji krivac bude propisno osuđen.

⁹ Čepo, Z.- Društveno-ekonomski preduvjeti oktobarske revolucije, 1977., str. 29.

¹⁰ <https://www.britannica.com/event/Crittenden-Compromise>

¹¹ Eskelner, M.; Galbinst, Y.; Baker, M.- Povijest ropstva: Od antike do španjolskog kolonijalizma u Americi, Cambridge Stanford Books, 2022. str. 28.

Kongres ima pravo odgovarajućim zakonodavstvom osigurati poštovanje ovog članka.¹² Taj amandman, koji je i danas na snazi kao odredba ustava SAD-a, donio je značajnu promjenu u američkom društvu označavajući globalnu prekretnicu u borbi protiv ropstva.

2.2. Djelatnost Lige naroda

Nakon završetka Prvog svjetskog rata i propasti triju velikih carstava u Europi, na inicijativu američkog predsjednika Woodrowa Wilsona, osniva se Liga naroda. Bila je to međunarodna organizacija s ciljem uspostave mira u svijetu, a osniva se kao reakcija na strašna stradanja u „velikom ratu“ kako je nazivan Prvi svjetski rat. Iako nije bila izuzetno uspješna u postizanju svojih ciljeva, Liga naroda ipak je uspjela iznjedriti respektabilan broj međunarodnih ugovora i konvencija, od kojih je za našu temu najvažnija Konvencija o ropstvu od 25. 9. 1926. godine. Konvencija o ropstvu prvi je međunarodni dokument koji izravno definira ropstvo i trgovinu robljem te u tu svrhu navodi:

„ U smislu ove Konvencije ugovoreno je:

1. Da je ropstvo stanje ili pogodba jedne individue nad kojom se vrše atributi prava sopstvenosti ili izvesna između njih:
2. Da trgovina robljem podrazumeva svaki akt hapšenja, zadobivanja ili ustupanja neke individue u cilju da se dovede do ropstva; svaki akt zadobivanja jednog roba u cilju prodaje ili razmene; svaki akt ustupanja prodajom ili razmenom jednog roba zadobivenog u cilju da bude prodat ili razmenjen, kao i uopšte, svaki akt trgovine ili prenosa robova.

Visoke Strane Ugovornice obvezuju se, ukoliko nisu već preduzele potrebne mere, i svaka što se tiče teritorija stavljenih pod njeno suverenstvo, pravosuđe, zaštitu, sizerenstvo ili tutorstvo:

- a) Da preduprede i uguše trgovinu robljem;

¹² Constitution of the United States of America, Amandment XIII (1865.)

b) Da se staraju za potpuno ukidanje ropstva u svima oblicima, na progresivan način i odmah čim je to moguće.“¹³

Ova Konvencija zapaženo je doprinijela afirmaciji zabrane i procesuiranja ropstva u državama članicama Lige naroda. S obzirom da je Liga naroda kao međunarodna organizacija djelovala relativno kratko vremensko razdoblje, nakon okončanja Drugog svjetskog rata na njezinim temeljima, ali u nešto izmijenjenom obliku, rađa se najznačajnija međunarodna organizacija u modernoj povijesti-Ujedinjeni narodi. Sama Konvencija o ropstvu doživjela je pod okriljem djelovanja Ujedinjenih naroda 1953. Protokol o izmjenama i dopunama Konvencije o ropstvu, u kojem se ipak najveća pažnja pridodaje izmjeni imena organa prethodne organizacije.

2.3. Ujedinjeni narodi

U okrilju djelovanja Organizacije Ujedinjenih naroda 1948. u Općoj skupštini izglasana je i usvojena Opća deklaracija o ljudskim pravima, kao sveobuhvatni dokument koji je imao za cilj konačno zaštititi ljudska prava i ljudsko dostojanstvo nakon minulog Drugog svjetskog rata i svih zločina koji su tijekom njega počinjeni na globalnom nivou. Deklaracija se u članku 4. dotiče i problema ropstva: „Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuju se u svim njihovim oblicima.“¹⁴ Na ovaj način Opća deklaracija o ljudskim pravima postavila je dodatnu razinu zaštite na polju suzbijanja ropstva i trgovine robljem. Tehnološki razvoj u drugoj polovici dvadesetog stoljeća uvelike je pospješio razvoj transnacionalnog organiziranog kriminala, između ostalog i trgovanja ljudima. Godinu dana kasnije, opća skupština UN-a donijela je Konvenciju o suzbijanju trgovanja ljudima i eksploataciji prostitucije drugih (eng. *Convention for the Supression of the Trafficking in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others*), međutim ta konvencija nije polučila željeni rezultat s obzirom na relativno slab odaziv država članica UN-a kroz potpisivanje i ratifikaciju konvencije.

Telekomunikacijski i transportni napredak doveo je do razvoja sofisticiranih kriminalnih metoda s kojima se policijska i pravosudna tijela država više nisu mogla učinkovito nositi, stoga je bilo neophodno donijeti novi međunarodni dokument kojim bi se definirala bića kaznenih djela prilagođena suvremenom vremenu i metodama izvršavanja takvih kriminalnih radnji.

¹³ Zakon o Konvenciji o ropstvu zaključenoj pod okriljem Društva Naroda u Ženevi, 25. septembra 1926. godine, („Sl. Novine Kraljevine Jugoslavije“, br. 234-XCVII/29), čl. 1.-2.

¹⁴ Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena od Opće skupštine rezolucijom 217 A(III), 10. prosinca 1948., čl.4.

Ujedinjeni narodi tako su rezolucijom 55/25 Opće skupštine od 15. 11. 2000. godine, donijeli Konvenciju protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (eng. *United Nations Convention Against Transnational Organised Crime*). Konvencija je zamišljena kao glavni instrument obračuna sa novonastalom problematikom intenzivno razvijenog i raširenog organiziranog kriminala koji nadilazi nacionalne granice pojedinih država. Pokazalo se da je Konvencija postala široko prihvaćena među državama članicama UN-a te je sa svojih 186 država stranaka i 5 ostalih subjekata međunarodnog javnog prava postala jedan od najšire prihvaćenih međunarodnih dokumenata u povijesti ove međunarodne organizacije.¹⁵

U vezi s trgovanjem ljudima, najvažniju ulogu ima *Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom*, kojim se nadopunjuje Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, poznatiji kao Palermo protokol (u daljnjem tekstu: Palermo protokol). Palermo protokol naziv je dobio po talijanskom gradu Palermu na Siciliji gdje je održana međunarodna konferencija. Protokol je tako, kao dodatak Konvenciji, po prvi puta supstancijalno definirao trgovanje ljudima kao: „(...) vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvrat osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zloporabe ovlasti ili osjetljivog položaja ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja.“¹⁶ Ovakva široka i sveobuhvatna definicija bića ovog kaznenog djela ušla je, uz dodatna proširenja i kvalificirane oblike, u nacionalno autonomno kazneno zakonodavstvo većine država članica UN-a, postavivši time moderan temelj za suzbijanje, sprečavanje i kažnjavanje počinitelja kaznenog djela trgovanja ljudima u 21. stoljeću.

Važno je spomenuti i Međunarodnu organizaciju rada, specijaliziranu agenciju Ujedinjenih naroda osnovanu 1919. godine s ciljem poboljšanja položaja radnika i uvjeta rada. Organizacija je 1930. godine donijela Konvenciju o prisilnom radu koja zabranjuje prisilan rad, posebice u kontekstu trgovanja ljudima u svrhu prisilnog rada. Također, 2014. godine usvojen je Protokol MOR-a o prisilnom radu koji dodatno potiče države u suzbijanju i sprečavanju prisilnog rada zahtijevajući izradu nacionalnih politika i akcijskih planova, kao i uključivanje u međunarodnu

¹⁵ v. 4.

¹⁶ v. 3.

suradnju. Vijeće EU-a donijelo je u tu svrhu potrebne odluke koje ovlašćuju države članice na ratifikaciju Protokola uz Konvenciju.

2.4. Vijeće Europe

Vijeće Europe (eng. *Council of Europe*) regionalna je međunarodna organizacija europskih država, njih 46 sa područja šire europske regije, koja je nastala 1949. na ideji britanskog premijera Winstona Churchilla kao organizacija koja za cilj ima ujediniti europske zemlje nakon Drugog svjetskog rata u izgradnji i očuvanju demokracije, razvoju ljudskih prava i pravne države. Kao najznačajniji dokument nastao pod okriljem ove organizacije ističe se Europska konvencija o ljudskim pravima, odnosno Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (eng. *European Convention on Human Rights*) iz 1950. godine. U članku 4. Konvencija se dotiče i ropstva te navodi da se nitko ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu, da se nitko ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad (uz određene rezerve što takav rad ne predstavlja).¹⁷ Djelatnost Vijeća Europe u suzbijanju trgovanja ljudima ogleda se kroz Konvenciju Vijeća Europe protiv trgovanja ljudima (eng. *Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*) iz 2005., a stupila je na snagu 2008. godine. Konvencija ima 48 stranaka, 46 država članica Vijeća Europe te Bjelorusiju i Izrael.¹⁸

„Trgovanje ljudima znači vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlorabe ovlasti ili osjetljivog položaja ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja. Iskorištavanje, u najmanju ruku, uključuje iskorištavanje prostituiranja drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili ropstvu slične odnose, služenje ili odstranjivanje tjelesnih organa;

pristanak žrtve trgovanja ljudima na planirano iskorištavanje navedeno u točki a) ovoga članka nevažan je u slučajevima u kojima je primijenjeno bilo koje od sredstava navedenih u točki a);

vrbovanje, prijevoz, premještaj, skrivanje ili prihvatanje djeteta u svrhu iskorištavanja, smatra se trgovanjem ljudima, čak i ako ne uključuje sredstva navedena u točki a) ovog članka;

¹⁷ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, čl. 4.

¹⁸ 13th General Report on GRETA Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2023, str. 21

dijete znači svaka osoba mlađa od 18 godina;

žrtva znači svaka fizička osoba koja je postala predmetom trgovanja ljudima kako je ono definirano u ovome članku¹⁹

Kada govorimo o Konvenciji Vijeća Europe protiv trgovanja ljudima moramo naglasiti da ona uspostavlja specijalizirano tijelo zaduženo za nadzor implementacije Konvencije, kao i izradu izvještaja o stanju na polju trgovanja ljudima u državama strankama-GRETA (eng. *Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings*). Konvencija propisuje da GRETA treba imati od 10 do 15 članova iz različitih oblasti istraživanja koji se biraju na mandat od 4 godine uz jednu mogućnost reizbora, a sastaje se na plenarnim sjednicama tri puta godišnje. GRETA redovito izdaje publikacije o svojim aktivnostima na polju primjene Konvencije te prevencije i suzbijanja trgovanja ljudima.²⁰

3. Analiza kaznenog djela trgovanja ljudima

U kaznenopravnoj teoriji osnovni elementi kaznenog djela su: radnja, biće, protupravnost, krivnja i kažnjivost. U širem smislu možemo ih raščlaniti na *actus reus*, odnosno akt počinjenja bića kaznenog djela u formalnom smislu te *mens rea*, što predstavlja subjektivni psihološki element pri izvršenju određenog kaznenog djela. Promatrajući opis trgovanja ljudima kroz prizmu ove teorijske podjele, primjećujemo kompleksnu strukturu ovog kaznenog djela. Kao primarni zahtjev elementa *actus reus* ističe se: regrutacija, transport, prijenos, smještaj ili primanje osobe, dok sekundarni zahtjev nalaže postojanje barem jednog od sljedećih sredstava: upotreba sile, prijetnja silom, prisiljavanje, otmica, prevara, obmana, zloupotreba moći ili pozicije ranjivosti te davanje ili primanje koristi.²¹

S druge strane, zahtjev elementa *mens rea* ogleda se u utvrđenju određenog stupnja krivnje kod osobe optužene za počinjenje kaznenog djela. Specifikum zahtjeva *mens rea* u slučaju trgovanja ljudima je *dolus specialis*, odnosno namjera eksploatacije žrtve, što ne implicira zahtjev stvarnog iskorištavanja.²²

¹⁹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, NN 07/2007, čl. 4.

²⁰ <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta>

²¹ Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners, Module 1: Definitions of trafficking in persons and smuggling of migrants, UNODC, New York, 2009.

²² The International Legal Definition of Trafficking in Persons: Consolidation of research findings and reflection on issues raised, Issue paper, UNODC, Beč, 2018.

Prema Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, ovo kazneno djelo potpada u područje primjene članka 4. kada su kumulativno prisutna tri sastavna elementa njegove međunarodne definicije-radnja, sredstvo i svrha iskorištavanja. U suvremenoj kaznenopravnoj teoriji trgovanje ljudima mogli bismo raščlaniti i na tri osnovne i najčešće, ali ne i jedine faze izvršenja: regrutaciju, transport i eksploataciju žrtve (*iter criminis*).

3.1. Regrutacija

Regrutacija je prva faza kojom se ostvaruju obilježja trgovanja ljudima te se ona obavlja različitim metodama, najčešće iskorištavajući nezavidan položaj žrtve, kao što je želja za napredovanjem ili loša socio-ekonomska situacija, kao i iskorištavanje odnosa povjerenja ili emocionalne privrženosti. Iako se postupak regrutiranja žrtve može ostvariti fizičkom prisilom ili, na primjer, otmicom, najčešće će se regrutacija žrtava obavljati prevarom. „Žrtvu trgovanja ljudima najčešće regrutiraju osobe, bilo poznate ili nepoznate, koje iskazuju lažnu brigu za nju, i možemo slobodno reći, prividnu želju da joj pomognu u traganju za boljim životom. Oslanjajući se na urođenu težnju za boljim životom, ali i želju za promjenom i novim iskustvima, oni nude dobro plaćen posao u inozemstvu, zaposlenje bez izričito navedenih kvalifikacija, mogućnost učenja jezika, poslove čuvanja djece (tzv. *au pair* op.a.), karijeru u modnoj industriji(...)²³ Ovo su samo neki od primjera kako trgovci ljudima regrutiraju potencijalne žrtve, a u okviru toga moramo napomenuti da se tehnološkim napretkom u domeni interneta i komunikacije putem tzv. društvenih mreža razvilo veoma plodno tlo za različite metode regrutacije. Također, važno je naglasiti kako nerijetko same žrtve mogu postati posrednici za regrutaciju novih žrtava. To se najčešće događa kada žrtva biva prisiljena dijeliti svoja pozitivna iskustva ili na drugi način vabiti druge osobe kako bi, eventualno, po uspješno obavljenoj regrutaciji poboljšala svoj položaj kao žrtva ili bila oslobođena od strane trgovaca. Ovakve prijevare poznate su kao tzv. piramidalne sheme, odnosno piramidalne prijevare, gdje se često od žrtve traži da regrutira više osoba kako bi se na taj način proširio krug žrtava trgovanja ljudima.

²³ Priručnik za djecu i mlade osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini o prevenciji trgovanja ljudima, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2011., str. 21.

3.2. Transport

Po završetku regrutacije nastupa faza transporta²⁴ kada žrtve najčešće bivaju transportirane kopnenim putem, preko graničnih prijelaza ili krijumčarenjem²⁵ preko državnih granica, kada se radi o trgovanju ljudima na nadnacionalnom nivou. Važno je naglasiti da se u takvim slučajevima transport često vrši valjanim dokumentima preko legalnih graničnih prijelaza, kada osoba u tom trenutku nije niti svjesna da će postati žrtva trgovanja ljudima. S druge strane, maloljetne osobe, osobe bez dokumenata ili osobe prisiljene na transport često dobivaju krivotvorenu dokumentaciju za prelazak državnih granica ili eventualnu kasniju legitimaciju. Uobičajena je praksa trgovaca oduzimanje osobnih dokumenata žrtvama kako bi ih se dodatno dovelo u podređen položaj i otežala bilo kakva mogućnost bijega ili napuštanja mreže trgovanja ljudima, prisiljavajući ih tako na poslušnost u izvršavanju naređenja iz straha i/ili očajanja. S druge strane, kod trgovanja ljudima unutar granica jedne države, ustaljena je praksa i oduzimanja mobilnih telefona ili drugih uređaja za komunikaciju. Što se tiče same komunikacije, ona u pravilu postaje maksimalno reducirana i pod nadzorom trgovaca kada žrtve često bivaju prisiljene članovima obitelji i/ili prijateljima iznositi pozitivne povratne informacije ili svoje zadovoljstvo poslom ili drugim vidom eksploatacije, kako bi se smanjila mogućnost otkrivanja ove protupravne radnje.

3.3. Eksploatacija

Posljednja i ključna faza jest eksploatacija, koja se često naziva i „svrhom“ ili „ciljem“ (eng. *purpose*) trgovanja ljudima, kada se po regrutaciji i eventualnom transportu na određenu lokaciju, žrtva počinje iskorištavati u namjeravane svrhe. Međutim, važno je naglasiti da za postojanje kvalifikacije trgovanja ljudima nije nužna realna eksploatacija žrtve te je dovoljno da bude obuhvaćena namjerom, odnosno umišljajem. Najzastupljeniji oblici eksploatacije žrtava ogledaju se kroz prisilni rad, prisilno prosjačenje ili prisilno činjenje kaznenih djela, trgovinu ljudskim organima, prostituciju i iskorištavanje seksualnih usluga kao i prisilno

²⁴ Transport kao jedna od mogućih faza izvršenja kaznenog djela trgovanja ljudima nije neophodna, s obzirom da do kvalifikacije trgovanja ljudima može doći i bez transporta i (eventualno) prelaska državnih granica

²⁵ Krijumčarenje- kazneno djelo različito od trgovanja ljudima, ali može biti u stjecaju. Postoji zaseban Protokol (Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom) uz Konvenciju UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta. Čl. 3 Protokola definira krijumčarenje kao: „posredovanje, u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog ulaska osobe u državu stranku koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema trajno boravište.“

sklapanje brakova, a sve u cilju pribavljanja financijske ili druge materijalne koristi trgovcima. Trgovci ljudima koriste se širokim dijapazonom metoda kako bi nad žrtvama uspostavili kontrolu i zadržali ih u stanju eksploatacije. Kao karakteristične metode možemo izdvojiti fizičko nasilje, prijetnje, psihološku manipulaciju (emocionalne prijetnje, obeshrabrivanje, uništavanje samopouzdanja itd.), oduzimanje dokumenata i/ili telefona i iskorištavanje odnosa zavisnosti. Eksploatatori će često još u fazi regrutacije birati osobe nad kojima mogu lakše uspostaviti kontrolu, gdje npr. siromaštvo, politička nestabilnost područja, društvena marginalizacija ili nedostatak obrazovanja pojedinaca povećava rizik od viktimizacije.

3.4. Klasifikacija

Po prostoru na kojem se odvija (*locus criminis*) ovo kazneno djelo možemo podijeliti u dvije osnovne kategorije: trgovanje ljudima na nacionalnom i nadnacionalnom nivou. Trgovanje na nacionalnom nivou podrazumijeva poduzimanje jedne od radnji izvršenja (regrutacija ili transport ili prihvat ili transfer ili skrivanje, uz upotrebu sile, prijetnje, prevare itd., a u cilju eksploatacije žrtve) bez prelaska nacionalnih granica određene države dok, s druge strane, trgovanje ljudima na nadnacionalnom nivou predstavlja opisano, ukoliko se odvija na području više država. Nadalje, same države mogli bismo podijeliti na polazne države, tj. države u kojima se uglavnom odvija regrutacija, države tranzita te države odredišta, odnosno one u kojima se namjerava vršiti stvarna eksploatacija žrtve.

Također, trgovanje ljudima možemo posmatrati kao trgovanje muškarcima, trgovanje ženama i trgovanje djecom (muškom i ženskom), ovisno o tome u koju svrhu trgovci namjeravaju eksploatirati žrtvu. Tako trgovci najčešće eksploatiraju muškarce za prisilni rad i počinjenje kaznenih djela, dok se žene i djevojke karakteristično eksploatiraju u svrhu prostitucije, seksualnih usluga i sklapanja prisilnih brakova. Eksploatacija djece, muške i ženske, ogleda se povrh svega navedenog i u prisilnom prosjačenju.

4. Pozitivno-pravno uređenje kaznenog djela trgovanja ljudima u Bosni i Hercegovini

Službeno se u Bosni i Hercegovini po prvi put službeno raspravljalo o problemu trgovanja ljudima na konferenciji u Tuzli, održanoj od 16. do 17. 12. 1998. godine.²⁶ Prema TIP reportu, odnosno izvještaju (TIP report- *Trafficking in Human Beings* report- izvještaj o stanju trgovanja ljudima) američkog State Departmenta²⁷ iz 2023. godine, Bosna i Hercegovina nalazi se u drugoj skupini (*Tier*²⁸ 2) država selektiranih po stanju, prevenciji i naporima u suzbijanju trgovanja ljudima.²⁹ U tom TIP izvještaju možemo primijetiti da je State Department prepoznao napore Bosne i Hercegovine u suzbijanju trgovanja ljudima, promovirajući je iz treće u drugu skupinu, nadalje navodi se kako na entitetskom nivou više procesuiranih i osuđenih počinitelja ima u entitetu Federacija BiH te Brčko distriktu nego u Republici Srpskoj. U samom izvještaju navedeno je da se vlasti Bosne i Hercegovine ne pridržavaju u potpunosti minimalnih standarda za suzbijanje trgovanja ljudima, ali ulažu značajna nastojanja u tom smjeru, stoga je Bosna i Hercegovina svrstana u skupinu (*Tier*) 2.

Prije nego krenemo na analizu statističkih podataka, napraviti ćemo komparativno-pravni presjek pravnog uređenja kaznenog djela trgovanja ljudima u bosanskohercegovačkim entitetima, Brčko distrikta te na državnom nivou, a kroz prizmu odredaba Palermo protokola.

Iz definicije propisane člankom 3. Palermo protokola možemo zaključiti da, primjerice, ako neka osoba regrutira i transportira drugu punoljetnu osobu u cilju eksploatacije (*iter criminis*), ali bez poduzimanja radnji na neki od načina predviđenih člankom 3. Palermo protokola, u tom slučaju ne možemo govoriti o trgovanju ljudima. Ipak, s druge strane, ako se radi o djeci (osobama mlađim od 18 godina) onda trgovanje ljudima može postojati iako radnja nije poduzeta na jedan od načina predviđenih u čl. 3. Palermo protokola.

²⁶ Smailhodžić, A.; Taljanović, A.- Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, „Društvena i tehnička istraživanja“; god. VIII, br. 2., Kiseljak, 2022., str. 48.

²⁷ United States Department of State (*State Department*)- izvršni odjel američke federalne vlade zadužen za vanjsku politiku i međunarodne odnose. Između ostalog, na polju trgovanja ljudima izvještava o stanju u svakoj pojedinoj državi

²⁸ *Tier*- Klasifikacijska skupina u koju se svrstava određena država ovisno o tome koliko se pridržava minimalnih standarda propisanih u „*Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000 (TVPA)*“. Tako poznajemo: *Tier 1* (države koje se potpuno pridržavaju propisanih minimalnih standarda propisanih TVPA), *Tier 2* (države čije se vlasti ne pridržavaju propisanih minimalnih standarda u potpunosti, ali ulažu značajne napore da to učine), *Tier 3* (države čije se vlasti ne pridržavaju u potpunosti propisanih minimalnih standarda i ne ulažu dovoljne napore da to učine) i *Tier 4* (države koje se uopće ne pridržavaju propisanih minimalnih standarda)

²⁹ 2023 Trafficking in Persons Report, US Department of State, 2023.

Budući da Palermo protokol, kao i mnogi drugi međunarodni dokumenti, propisuje minimum bića kaznenih (i drugih) djela, nacionalna zakonodavstva država potpisnica trebala bi razraditi svoje kaznene propise te pokušati taksativno navesti sve mogućnosti koje se mogu predvidjeti, kako ne bi došlo do pravnih praznina i primjene načela *nullum crimen, nulla poena sine lege* te, u slučaju tumačenja propisa, načela *poenalia sunt restringenda*, kako restriktivnim tumačenjem kaznenopravnih propisa ne bi došlo do pravnih praznina, odnosno kako bi bio zadovoljen zahtjev određenosti zakonskih opisa načela *nullum crimen, nulla poena sine lege (nullum crimen sine lege certa)*.

Kazneno djelo trgovanja ljudima razrađeno je u sva četiri kaznena zakona koja se primjenjuju u Bosni i Hercegovini, čije će se odredbe obrađivati u nastavku ovog poglavlja.

4.1. Federacija Bosne i Hercegovine

Federacija Bosne i Hercegovine jedan je od dvaju entiteta u Bosni i Hercegovini, koji je administrativno podijeljen na 10 županija. Predstavničko i zakonodavno tijelo FBiH je Parlament Federacije Bosne i Hercegovine koji sačinjavaju dva doma, Zastupnički dom i Dom naroda.

Kazneno djelo trgovanja ljudima regulirano je odredbama Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, koji primjenjuju sudovi u FBiH i BiH za kaznena djela počinjena na tom području. Definiciju kaznenog djela trgovanja ljudima Zakon propisuje odredbama članka 210a u kojima se navodi:

„Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio osobu koja ima kontrolu nad drugom osobom vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi osobu u svrhu iskorištavanja te osobe, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje pet godina.“³⁰

Definiciju termina iskorištavanja u nomotehničkom smislu Zakon propisuje odredbama stavka 3. te navodi:

³⁰ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004-ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023), čl. 210a, st. 1.

„Iskorištavanje, u smislu ovog člana, podrazumijeva: prostituciju druge osobe ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, prisilno prosjačenje, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorištavanje.“³¹

Pri definiranju iskorištavanja žrtve, zakonodavac se poslužio metodom pozitivne enumeracije s otvorenom klauzulom, dakle, ostavljen je prostor za kvalifikaciju i tumačenje *in concreto*.

Iz ove zakonske definicije možemo zaključiti da je zakonodavac, uz određena proširenja zakonskog opisa, formulirao biće kaznenog djela trgovanja ljudima sukladno definiciji koju nalazimo u Palermo protokolu. Dalje, u drugom stavku članka 210a, Zakon propisuje kvalificirani oblik kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta.

„Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi osobu koja nije navršila 18 godina života u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, prisilnim prosjačenjem, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili kakvim drugim iskorištavanjem, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina.“³²

Ovdje, po prvi puta možemo primijetiti regulativu u vezi s nekim od najčešćih pojava oblika ovog kaznenog djela u Bosni i Hercegovini, a to su: prostitucija, prisilni rad i prisilno prosjačenje, koji će biti detaljnije obrađeni u sljedećem poglavlju.

Možemo primijetiti da je zakonodavac prepoznao težinu počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima na štetu djece pa je, stoga, za ovaj kvalificirani oblik propisana dvostruko veća minimalna zatvorska kazna u trajanju od 10 godina, takva kazna propisana je i za slučaj kada je kazneno djelo trgovanja ljudima počinila službena osoba u obavljanju službene dužnosti. Također, Zakon propisuje još jedan kvalificirani oblik, koji regulira posljedice koje počinjenje ovog kaznenog djela ostavlja na žrtvu, stoga se u st. 7. istog članka navodi:

„Ako je učinjenjem ovog krivičnog djela prouzrokovano teže oštećenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt osoba, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje 10 godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.“³³

Napori zakonodavca da donese odredbe koje će maksimizirati suzbijanje trgovanja ljudima na zakonodavnoj razini ogledaju se kroz odredbu stavka 6. gdje se propisuje zatvorska kazna i za

³¹ Ibid., st. 3.

³² Ibid., st. 2.

³³ Ibid., st. 7.

osobe koje koriste usluge žrtve trgovanja ljudima i to u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina.³⁴ Također, propisuje se i zatvorska kazna u trajanju od 1 do 5 godina za osobu koja „krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu druge osobe u svrhu omogućavanja trgovine ljudima“³⁵

Kada govorimo o kaznenom progonu žrtve koja je počinitelj kaznenog djela, zakonodavac je donio potrebne odredbe u skladu sa međunarodnim zakonodavstvom te se opredijelio za isključenje krivnje, odnosno zaštitu žrtve trgovanja ljudima u smislu kaznenog progona, stoga se u stavku 10. istog članka navodi:

„Protiv žrtve trgovine ljudima koja je bila prisiljena od strane učinitelja krivičnog djela učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.“³⁶

U članku 210b Zakon regulira kazneno djelo organizirane trgovine ljudima kao nadgradnju nad člankom 210a te propisuje:

„Ko organizira ili rukovodi grupom ljudi, organiziranom grupom ljudi, ili grupom ljudi za organizirani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo iz člana 210a. (Trgovina ljudima) ovog zakona, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina ili dugotrajnim zatvorom.

Pripadnik grupe iz stava (1) ovog člana koji tu grupu ili udruženje otkrije može se osloboditi kazne.“³⁷

U potonjem stavku ovog članka možemo uvidjeti da se zakonodavac poslužio mogućnošću oslobođenja od kazne za pripadnika organizirane kriminalne grupe koji razotkrije takvu grupu. Naime, ovdje se radi o institutu tzv. krunskog svjedoka, odnosno pripadnika organizirane kriminalne skupine kojemu tijela kaznenog progona garantiraju da se protiv njega neće voditi kazneni postupak zbog počinjenja tog kaznenog djela, u zamjenu za njegovo svjedočenje, odnosno informacije koje su od presudne važnosti tijelima kaznenog progona i pravosudnim tijelima u suzbijanju i razbijanju takve organizirane kriminalne grupe.

³⁴ Ibid., st. 6.

³⁵ Ibid., st. 5.

³⁶ Ibid., st. 10.

³⁷ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004-isp., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023), čl. 210b, st. 1. i 3.

4.2. Republika Srpska

Republika Srpska drugi je entitet u sastavu Bosne i Hercegovine, administrativno je podijeljen na općine, gradove i sam entitet. Najviše predstavničko i zakonodavno tijelo je Narodna skupština Republike Srpske, dok izvršnu vlast čine Vlada Republike Srpske te predsjednik koji se bira na mandat od 4 godine.

Krivični zakonik Republike Srpske kaznenopravni je propis koji primjenjuju sudovi u RS i BiH za kaznena djela počinjena na teritoriju Republike Srpske, a regulativu kaznenog djela trgovanja ljudima Zakon propisuje u članku 145.

U stavku 1. ovog članka Zakon definira kazneno djelo trgovanja ljudima te u tu svrhu propisuje sljedeće:

„(1) Ko silom, prijetnjom ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog lica, davanjem ili primanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice, a u cilju iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, ili drugog oblika seksualnog iskorištavanja, prisiljavanja na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora od tri do dvadeset godina.“³⁸

Iz ovakve zakonske definicije možemo zaključiti da je zakonodavac definirao kazneno djelo trgovanja ljudima u skladu sa definicijom iz Palermo protokola, međutim, za razliku od zakonodavca FBiH, ovakva definicija je dosta složenija, kompleksnija i iscrpnija te možemo reći da je zakonodavac RS-a prepoznao problematiku pravnih praznina koje nastaju kao posljedica primjene načela određenosti zakonskih opisa, odnosno *nullum crimen sine lege certa*. Također, možemo primijetiti da se zakonodavac RS-a, kao i zakonodavac FBiH, poslužio metodom pozitivne enumeracije s otvorenom klauzulom. Međutim, termin „iskorištavanje“ je detaljnije obrađen i inkorporiran u samu definiciju bez dodatnog pojašnjavanja u narednim stavcima Zakona. Stoga, primjećujemo da je ovakav opis kaznenog djela prilično kvalitetniji u

³⁸ Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018- odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024- odluka US BiH), čl. 145., st. 1.

zakonodavnom smislu sa aspekta kaznenopravne teorije. U narednim stavcima Zakon propisuje zatvorske kazne za korisnike usluga žrtava trgovine ljudima, kao i radnje supočinitelja koje pridonose ostvarenju kaznenog djela. Tako se u stavcima 2., 3. i 4. propisuje:

„(2) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz stava 1. ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina.

(3) Ako je djelo iz st. 1. i 2. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.

(4) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“³⁹

Kada govorimo o kvalificiranim oblicima kaznenog djela trgovanja ljudima, Zakon propisuje zatvorsku kaznu od najmanje 8 godina ako kazneno djelo učini službena osoba u obavljanju službene dužnosti⁴⁰, te kaznu od najmanje 10 godina zatvora ako je počinjenjem kaznenog djela prouzrokovana teška tjelesna povreda, teže oštećenje zdravlja ili smrt jedne ili više osoba⁴¹. Ekskulpacija žrtve trgovanja ljudima za kaznena djela koja je učinila zbog prinude, odnosno koja su posljedica njenog statusa žrtve trgovanja ljudima propisana je u stavku 9.⁴²

Kvalificirani oblik kaznenog djela kojemu je zakonodavac pridao posebnu pažnju je onaj počinjen na štetu djeteta, stoga Zakon poznaje posebno kazneno djelo „trgovanje djecom“. U tu svrhu Zakon nam daje posebnu definiciju ovog kaznenog djela u stavku 1. članka 146.

„(1) Ko vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakriva, drži ili prihvati dijete radi iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, pornografije, prisiljavanje na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, nezakonitog usvojenja ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili

³⁹ Ibid., st. 2., 3. i 4.

⁴⁰ Ibid., st. 5.

⁴¹ Ibid., st. 6.

⁴² Ibid., st. 9.

dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.⁴³

Ovdje primjećujemo da se zakonodavac ponovno opredijelio za pozitivnu enumeraciju s otvorenom klauzulom, pokušavajući što šire definirati pojam kaznenog djela trgovine djecom. S obzirom da je, u kaznenopravnom smislu ovo posebno kazneno djelo, ono također ima svoje vlastite kvalificirane oblike. U narednim stavcima ovog članka Zakon propisuje zatvorske kazne za kvalificirane oblike te navodi:

„(2) Ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši primjenom sile, ozbiljne prijetnje ili drugim oblicima prinude, dovođenjem u zabludu, otmicom, ucjenom, zloupotrebom svog položaja, ovlašćenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, kazniće se kaznom zatvora najmanje osam godina.

(3) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije djeteta, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.

(4) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz st. 1. i 2. ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(5) Ako je djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina.

(6) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se kaznom zatvora najmanje deset godina.

(7) Ako je uslijed djela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje dvanaest godina.⁴⁴

⁴³ Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018- odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024- odluka US BiH), čl. 146., st. 1.

⁴⁴ Ibid., st. 2.-7.

Također, u stavku 10. propisuje se eksculpacija žrtve trgovanja djecom za počinjenje drugih kaznenih djela, koje je neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovanja djecom.⁴⁵

U članku 147. Zakon se dotiče regulative na polju organiziranja u kriminalnu skupinu koja za cilj ima vršenje kaznenih djela trgovanja ljudima i trgovanja djecom. U tom članku Zakon propisuje zatvorsku kaznu od 3 do 15 godina za osobu koja organizira grupu ili organiziranu kriminalnu grupu za počinjenje tih kaznenih djela⁴⁶, kao i kaznu od 1 do 10 godina zatvor za osobu koja postane dijelom takve kriminalne grupe ili je na drugi način pomaže.⁴⁷

Na poslijetku trebamo naglasiti da Zakon dodatno propisuje nemogućnost zamjene zatvorske kazne trajanja do 1 godine novčanom kaznom, iz te mogućnosti, između ostalog, Zakon izuzima kaznena djela trgovanja ljudima, trgovanja djecom te udruživanja radi vršenja kaznenih djela trgovanja ljudima i trgovanja djecom.⁴⁸

U ovom potpoglavlju imali smo prilike vidjeti pozitivno-pravno uređenje kaznenog djela trgovanja ljudima u Republici Srpskoj. S obzirom da su oba zakonodavca formulirala entitetske autonomne kaznenopravne odredbe sukladno tekstu Palermo protokola, možemo primijetiti da je RS zakonodavac nešto detaljnije formulirao zakonske opise kaznenih djela te su, za razliku od FBiH zatvorske kazne različito određene.

4.3. Brčko distrikt

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine je administrativna jedinica u Bosni i Hercegovini koja je osnovana 8. 3. 2000. godine nakon međunarodne arbitraže. Distrikt se nalazi na sjeveroistoku BiH te je zamišljen kao kondominij oba BiH entiteta sa određenom razinom samouprave. Predstavničko i zakonodavno tijelo je Skupština Brčko distrikta dok je izvršna vlast povjerena Vladi Brčko distrikta.

Na području Brčko distrikta sudovi primjenjuju KZ Brčko distrikta za kaznena djela počinjena na tom teritoriju. Trgovanje ljudima kao kazneno djelo Zakon definira u stavku 1. članka 207a

⁴⁵ Ibid., st. 10.

⁴⁶ Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018- odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024- odluka US BiH), čl. 147., st. 1.

⁴⁷ Ibid., st. 2.

⁴⁸ Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018- odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024- odluka US BiH), čl. 46a, st. 4.

navodeći:

„(1) Ko silom ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad licem u svrhu iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada i usluga putem prisilnog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, ili drugog oblika seksualnog iskorištavanja, prisiljavanja na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, sklapanja prisilnog ili ugovorenog braka, prisilne sterilizacije, prisilne trudnoće ili vještačke oplodnje, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim sukobima ili drugih oblika iskorištavanja, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.“⁴⁹

Primjećujemo da je definicija kaznenog djela trgovanja ljudima iz KZ BD-a gotovo identična definiciji iz KZ RS-a uz razliku u propisanoj kazni koja je u KZ BD-u minimalno 5 godina, dok KZ RS propisuje kaznu od 3 do 20 godina.

Sve ostale odredbe Zakona, kao što su suučesništvo (supočiniteljstvo) ili kvalificirani oblici kaznenog djela, bitno su istovjetni zakonskim odredbama KZ RS-a uz već navedenu razliku u propisanim zatvorskim kaznama. Tako Zakon propisuje zatvorsku kaznu za počinitelja kaznenog djela koji ga počini pri obavljanju službene dužnosti od najmanje 10 godina, a za osobu koja krivotvori, oduzima ili zadržava putne i/ili osobne isprave radi omogućavanja trgovanja ljudima od 1 do 5 godina. Nadalje, za korištenje usluga žrtava trgovanja ljudima Zakon propisuje zatvorsku kaznu od 6 mjeseci do 5 godina, a ako je počinjenjem kaznenog djela trgovanja ljudima prouzrokovana teška tjelesna ozljeda, teže narušavanje zdravlja ili smrt osobe, propisuje se kazna u trajanju od minimalno 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora.⁵⁰

Što se tiče trgovanja djecom Zakon propisuje zatvorsku kaznu od minimalno 10 godina, a za kvalificirani oblik kada se primjenom prijetnje ili sile dobije pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, kazna zatvora od najmanje 12 godina. Zakon dalje propisuje zatvorsku kaznu od 10 do 20 godina za korištenje ili omogućavanje drugima korištenja seksualnih usluga žrtve ili drugih vidova eksploatacije, kada je osoba bila svjesna da se radi o žrtvi trgovanja

⁴⁹ Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 19/2020- pročišćeni tekst, 3/2024 i 14/2024), čl. 207a., st. 1.

⁵⁰ Ibid., st.2.-5.

ljudima. Za oduzimanje, falsifikaciju, zadržavanje ili uništavanje osobnih isprava radi omogućavanja trgovanja ljudima propisana je kazna od 7 do 15 godina zatvora. Ako je pri počinjenju ovog kaznenog djela došlo do teške tjelesne ozljede, teškog narušavanja zdravlja ili smrti osobe Zakon propisuje zatvorsku kaznu za počinitelja u trajanju od najmanje 15 godina. Kazna od najmanje 12 godina odredit će se službenoj osobi koja to kazneno djelo počini u obavljanju službene dužnosti, kao i za počinjenje ovog kaznenog djela u okrilju djelatnosti organizirane kriminalne grupe.⁵¹

Kada govorimo o organiziranoj kriminalnoj grupi, moramo naglasiti da Zakon propisuje kaznu od najmanje 10 godina ili kaznu dugotrajnog zatvora osobi koja organizira ili rukovodi grupom ili zločinačkom organizacijom koja učini ili pokuša učiniti ovo kazneno djelo. Za osobu koja postane pripadnik ovakve grupe propisana je kazna do jedne godine zatvora. Također, Zakon se dotiče instituta krunskog svjedoka te propisuje mogućnost odustanka od kaznenog progona osobe koja takvu grupu ili udruženje otkrije.⁵²

4.4. Državna razina

Krivični zakon Bosne i Hercegovine kao kaznena djela navodi samo međunarodnu trgovinu ljudima te organiziranu međunarodnu trgovinu ljudima, što implicira da je zakonodavac regulativu nacionalne trgovine ljudima očito prepustio uređenju entitetskog zakonodavstva. Dakle, na entitetskom nivou se procesuiraju djela interne trgovine ljudima počinjena u entitetima, a na državnom nivou trgovina ljudima s međunarodnim aspektima.

U čl. 186. (Međunarodna trgovina ljudima) Zakon definirajući samo biće kaznenog djela ne odstupa od teksta Palermo protokola te na kraju navodi:

„(...) u svrhu iskorišćavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin, kazniće se kaznom zatvora od najmanje 5 godina.“⁵³

⁵¹ Ibid., čl. 207b

⁵² Ibid., čl. 207c

⁵³ Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Sl. glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003- ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023), čl. 186., st. 1.

Zakon dalje navodi da ako je kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta kazna zatvora iznosi minimalno 10 godina.⁵⁴

Budući da znamo da KZ FBiH i KZ BD kao minimalnu zatvorsku kaznu i propisuju 5, odnosno 10 godina za kvalificirani oblik, ova bi zakonska odredba implicirala da, u slučaju trgovanja ljudima s međunarodnim elementom, sudovi koji koriste KZ RS imaju odmjeriti minimalnu kaznu u trajanju 5, odnosno 10 godina za kvalificirani oblik, umjesto 3, odnosno 5 godina za kvalificirani oblik, kako navodi KZ RS. Članak 186a definira organiziranu međunarodnu trgovinu ljudima te propisuje kaznu zatvora od najmanje 10 godina ili kaznu dugotrajnog zatvora za osobu koja organizira ili rukovodi takvom grupom ili udruženjem koje zajedničkim djelovanjem počini kazneno djelo međunarodne trgovine ljudima.⁵⁵ U ostalim odredbama KZ BiH ne razlikuje se od KZ FBiH.

5. Komparativno-pravna analiza kaznenog djela trgovanja ljudima u kaznenom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske

S obzirom da su i Hrvatska i Bosna i Hercegovina potpisnice Konvencije UN-a protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta, kao i njezinih Protokola, moramo naglasiti da su ti međunarodni dokumenti primarni izvori pravne regulative na kojima počiva autonomno nacionalno kazneno zakonodavstvo na polju trgovanja ljudima u obje zemlje. Palermo protokol dao je sveobuhvatnu univerzalnu definiciju pojma trgovanja ljudima, ali možemo primijetiti da Protokol ne pravi razliku između pojmova ropstva i trgovanja ljudima. Što se tiče zakonodavstva BiH entiteta ni oni ne prave razliku između tih pojmova, formulirajući zakonski tekst tako da pojam trgovanja ljudima označava šire značenje od pojma ropstva, gdje se ropstvo i ropstvu slični odnosi odnose na jedan od elemenata kaznenog djela trgovanja ljudima. To je također slučaj i sa KZ BD-om. S druge strane, što se tiče Kaznenog zakona Republike Hrvatske, primjećujemo da je Zakon odvojio pojmove ropstva i trgovanja ljudima u dva različita kaznena djela.⁵⁶ Do takve klasifikacije došlo je izmjenama i dopunama Zakona, s obzirom na to da je do 2004. godine čl. 175. nosio naziv „Trgovanje ljudima i ropstvo“, također ne praveći razliku

⁵⁴ Ibid., st. 2.

⁵⁵ Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Sl. glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003- ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023), čl. 186a., st. 1.

⁵⁶ Turković K. et al., Komentar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2013, str. 154

između ta dva pojma, kao što je ne pravi niti Protokol.⁵⁷ KZ RH regulira ropstvo u čl. 105. i propisuje zatvorsku kaznu za počinitelja u trajanju od 1 do 10 godina, dok kvalificirani oblik kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta penalizira sa kaznom od 3 do 15 godina.⁵⁸ Trgovanje ljudima regulirano je u narednom članku 106. te iz zakonske definicije možemo vidjeti da se zakonodavac rukovodio definicijom iz čl. 3. Palermo protokola koju je dodatno razradio i proširio taksativno navodeći sve elemente koji predstavljaju biće kaznenog djela. Ovdje se također radi o pozitivnoj enumeraciji ali sa zatvorenom klauzulom, ne ostavljajući mogućnost tumačenja „ostalih“ i/ili „sličnih“ slučajeva *in concreto*. Kao što smo već imali prilike vidjeti, to nije slučaj s formulacijom zakonskog teksta u kaznenim zakonima bosanskohercegovačkih entiteta.

Kada govorimo o zakonodavstvu na državnoj razini BiH primjećujemo da KZ BiH diferencira „trgovanje ljudima“ (konkretno kao kazneno djelo međunarodne trgovine ljudima) i „zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu“. S obzirom da je nacionalna trgovina ljudima prepuštena regulativi entitetskih zakonodavstava, zasnivanje ropstva i prijevoz osoba u ropskom odnosu ipak potpada pod nacionalnu zakonodavnu regulativu, posljedično svojstvu BiH kao primarno zemlji regrutacije i transporta žrtava, o čemu ćemo detaljnije govoriti u sljedećem poglavlju.

Kao primarna razlika u komparaciji kaznenih zakonodavstava ovih zemalja nameće se diferencijacija primjene propisa entitetskog ili državnog zakonodavstva u BiH prema kriterijima *ratione materiae* i *ratione loci*, za razliku od Hrvatske gdje se kao jedini nacionalni kazneni materijalni zakon primjenjuje KZ RH. Kao sekundarnu razliku možemo izdvojiti zakonom propisane zatvorske kazne za počinitelje kaznenih djela trgovanja ljudima i/ili ropstva, odnosno zasnivanja ropstva i prijevoza osoba u ropskom odnosu u temeljnom i kvalificiranim oblicima. Još jedna razlika jest primjena klauzule o nepokretanju postupka odnosno nekažnjavanju. „Ta klauzula nije izričito implementirana u hrvatsko zakonodavstvo, no u situacijama kada žrtve čine kaznena djela ili prekršaje pod djelovanjem sile ili prijetnje, u pravilu neće biti kaznenog djela zbog krajnje nužde (bilo zato što će biti protupravnosti bilo

⁵⁷ A. Maršavelski: Empirijski pokazatelji trgovanja ljudima i ropstva u Hrvatskoj – temelj za unapređenje pravnog okvira, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 29, broj 2/2022, str. 492

⁵⁸ Kazneni zakon Republike Hrvatske, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, čl. 105.

zato što neće biti krivnje), odnosno neće biti prekršaja ili će počinitelj biti oslobođen kazne za prekršaj (ako je počinjeno zlo jednako onom koje je prijetilo).“⁵⁹

6. Analiza statističkih podataka o trgovanju ljudima u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina kao zemlja jugoistočne Europe nalazi se na sjecištu brojnih prometnih ruta od Male Azije prema zapadnoj Europi i kao takva pokazala se vrlo pogodnom kao zemlja kako regrutacije, tako i transporta i eksploatacije žrtava trgovanja ljudima.

Iako se u Bosni i Hercegovini trgovanje ljudima pojavljuje kao problem od samog njenog nastanka kao nezavisne države, u ovom poglavlju posvetit ćemo se analizi dostupnih statističkih podataka o žrtvama trgovanja ljudima na reprezentativnom uzorku od posljednjih 10 godina. Podaci koje ćemo analizirati prikupljeni su iz godišnjih izvještaja Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije⁶⁰ iz Sarajeva.

6.1. 2014.-2017. godina

6.1.1. 2014. godina

Prema dostupnim podacima za 2014. godinu⁶¹ u Bosni i Hercegovini identificirano je ukupno 49 potencijalnih žrtava trgovanja ljudima, od kojih je bilo 12 punoljetnih i 37 maloljetnih osoba; 35 osoba bile su žene, a 14 muškarci. Kada promatramo samo 35 potencijalnih žrtava-žena, njih 11 bilo je punoljetno te je utvrđeno da su bile eksploatirane u sljedeće svrhe: njih 4 u seksualne svrhe, 3 zbog kombiniranog prisilnog rada i prosjačenja, 3 isključivo radi prosjačenja te 1 za proizvodnju, posjedovanje i prikazivanje dječje pornografije. Preostale 24 maloljetne žrtve-žene iskorištavane su u svrhe: 6 seksualna eksploatacija, 14 iskorištavanih radi prosjačenja, 4 prodanih zbog prisilnog sklapanja braka i naknadnog prosjačenja.

Od 14 evidentiranih žrtava-muškaraca, gdje je bila 1 punoljetna i 13 maloljetnih osoba, svi su eksploatirani u svrhe prisilnog prosjačenja.

⁵⁹ Cvitanović, L.; Derenčinović, D.; Turković, K.; Munivrana Vajda, M.; Dragičević Prtenjača, M.; Maršavelski, A.; Roksandić Vidlička, S.- Kazneno pravo posebni dio, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018., str. 58.

⁶⁰ Imenuje ga Vijeće ministara BiH, a podršku u radu daje mu Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva sigurnosti BiH

⁶¹ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2014. godinu, Državni koordinatori za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2015.

Dakle, od ukupno 49 identificiranih žrtava trgovanja ljudima, 10 je bilo seksualno eksploatiranih, 31 osoba radi prisilnog prosjačenja, 3 u svrhe prisilnog rada i 1 osoba za proizvodnju, posjedovanje i prikazivanje dječje pornografije. Tužiteljstva su tijekom 2014. godine naredila 14 istraga protiv 18 osoba, naknadno su donijela odluku o obustavi istrage u 6 predmeta protiv 12 osoba i podigla 7 optužnica protiv 9 osoba. Sudovi su u 2014. godini izrekli 12 osuđujućih presuda protiv 13 osoba od čega je 8 zatvorskih kazni protiv 8 osoba i 4 uvjetne zatvorske kazne protiv 5 osoba. Također, bila je jedna oslobađajuća presuda protiv četiri osobe. Što se tiče porijekla žrtava, 46 su državljani BiH, a 3 tri strana državljana (Hrvatska, Šri Lanka i Kosovo*⁶²).⁶³

6.1.2. 2015. godina

U 2015. godini⁶⁴ nadležna tijela u BiH identificirala su ukupno 35 potencijalnih žrtava trgovanja ljudima, od kojih je bilo 18 punoljetnih i 17 maloljetnih osoba. Od ukupnog broja žrtava, njih 27 bile su žene, a 8 muškarci. Kada promatramo samo 27 žrtava-žena, punoljetno je bilo njih 13 te su eksploatirane: 6 za seksualno iskorištavanje, 6 za prosjačenje i 1 za navođenje na prostituciju (čl. 198a KZ FBiH). Među 14 identificiranih maloljetnih žrtava-žena bilo je 10 slučajeva eksploatacije radi prisilnog prosjačenja te 4 slučaja prodaje radi prisilnog sklapanja braka/bračne zajednice s maloljetnom osobom.

Kada govorimo o žrtvama-muškarcima, 5 ih je bilo punoljetno, a 3 maloljetno te su svi bili eksploatirani u svrhu prisilnog prosjačenja.

Sumarno, od 35 identificiranih žrtava trgovanja ljudima 24 osobe bile su iskorištavane za prisilno prosjačenje, 6 radi seksualnog iskorištavanja, 4 radi prodaje zbog prisilnog sklapanja braka/bračne zajednice s maloljetnom osobom te 1 osoba za navođenje na prostituciju.

Državna tužiteljstva BiH u 2015. godini pokrenula su 20 istraga protiv 30 osoba zbog kaznenog djela trgovanja ljudima i kaznenih djela koja se vežu za trgovanje ljudima. Donesene su odluke da se u 11 predmeta obustavlja istraga protiv 22 osobe, a u 9 predmeta podignute su optužnice protiv 15 osoba. Sudovi su izrekli 10 osuđujućih presuda protiv 14 osoba, 7 zatvorskih kazni

⁶² *Bosna i Hercegovina ne priznaje Kosovo kao nezavisnu državu

⁶³ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2014. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2015.

⁶⁴ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2015. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2016.

protiv 9 osoba, 3 uvjetne zatvorske kazne protiv 4 osobe te jedna oslobađajuća presuda za 2 osobe. Sve žrtve bili su državljani BiH.⁶⁵

6.1.3. 2016. godina

Prema sakupljenim podacima nadležna tijela BiH su u 2016.⁶⁶ godini identificirala 48 potencijalnih žrtava trgovanja ljudima, od kojih je 38 punoljetnih i 10 maloljetnih osoba. Od ukupnog broja 30 su ženske, a 18 muške osobe. Zabilježeni su sljedeći oblici eksploatacije: 7 osoba je bilo iskorištavano u seksualne svrhe, 1 radi prisilnog sklapanja braka, 1 radna eksploatacija kombinirana sa seksualnom, 5 radi prisilnog prosjačenja u kombinaciji sa seksualnom eksploatacijom, 22 osobe iskorištavane su za prisilno prosjačenje te 12 osoba radi prisilnog rada. Od ukupnih 48 potencijalnih žrtava, 43 osobe su državljani BiH te 5 stranih državljana (Srbija, Kuba, Ukrajina i Gambija), 3 žene i 2 muškarca.

Prema podacima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, za kazneno djelo trgovanja ljudima i povezana kaznena djela, državna tužiteljstva BiH zaprimila su 27 prijava protiv 48 osoba te su naredila provođenje 7 istraga protiv 33 osobe. Obustavljene su istrage u dva predmeta protiv 3 osobe, ali je podignuto 5 optužnica protiv 25 osoba. Sudovi u BiH su tijekom 2016. godine izrekli 4 osuđujuće presude za 10 osoba, izrečenih zatvorskih kazni je bilo 4 protiv 7 osoba, jedna uvjetna zatvorska kazna za 3 osobe te jedna oslobađajuća presuda za jednu osobu.⁶⁷

6.1.4. 2017. godina

U 2017.⁶⁸ godini identificirane su 83 potencijalne žrtve trgovine ljudima, od kojih je 36 punoljetnih, a 47 maloljetnih osoba, 58 žrtava su osobe ženskog spola, dok je njih 25 bilo muškog spola. Utvrđeno je da je od ukupnog broja žrtava njih 10 bilo žrtvom seksualnog iskorištavanja, 7 žrtava radne eksploatacije, 52 žrtve trgovanja ljudima u svrhu prisilnog prosjačenja, 5 radi prisilnog ili ugovorenog sklapanja braka, kao i 9 žrtava drugih oblika eksploatacije (4 bludne radnje, 1 spolni odnos s djetetom, 2 izvanbračna zajednica s

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2017.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2018.

maloljetnom osobom, 1 maloljetna osoba zatečena na granici bez dokumenata te 1 osoba neutvrđene svrhe iskorištavanja).

Tijekom 2017. godine, prema dostupnim podacima, tužiteljstva u BiH naredila su 27 istraga protiv 38 osoba za kazneno djelo trgovine ljudima te kaznena djela koja se vežu za trgovinu ljudima. Istrage su naknadno obustavljene u 8 predmeta protiv 8 osoba, a podignuto je 15 optužnica protiv 23 osobe. Sudovi u BiH su tijekom 2017. godine izrekli 17 osuđujućih presuda protiv 17 osoba, 14 zatvorskih kazni za 14 osoba, 1 uvjetna kazna zatvora za 1 osobu, kao i 2 novčane kazne za dvije osobe. Samo dvije potencijalne žrtve bile su strani državljani (1 punoljetna osoba državljanin Nizozemske i 1 maloljetna osoba državljanin Libije), dok su preostale žrtve, njih 81, državljani BiH.⁶⁹

6.2. 2018.-2020. godina

6.2.1. 2018. godina

Izvještaj za 2018. godinu⁷⁰ navodi kako je u toj godini identificirano ukupno 36 žrtava trgovanja ljudima od kojih 21 osoba ženskog spola te 15 osoba muškog spola, od ukupnog broja identificiranih 12 otpada na punoljetne (9 žena i 3 muškarca), a 24 na maloljetne osobe (12 žena i 12 muškaraca). Nadalje, za maloljetne osobe navodi se da ih je 28 državljana BiH te 3 državljana Crne Gore, 2 državljana Afganistana, 2 državljana Šri Lanke i 1 državljanin Makedonije. Od ukupno 36 identificiranih žrtava u 2018. godini njih 12 je bilo regrutirano za prosjačenje, 9 za seksualno iskorištavanje, 6 za prisilno sklapanje braka (u kombinaciji sa seksualnim iskorištavanjem ili prosjačenjem), po jedna osoba za radnu eksploataciju, spolni odnos s djetetom te bludne radnje i 6 osoba za ostale oblike eksploatacije.

Tužiteljstva su u 2018. godini podigla ukupno 26 optužnica protiv 36 osoba, dok su sudovi donijeli 48 osuđujućih presuda protiv 48 osoba zbog počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima i srodnih kaznenih djela, od čega su 24 bile kazne zatvora.⁷¹

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2018. godinu, Državni koordinatorka za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2019.

⁷¹ Ibid.

6.2.2. 2019. godina

U razdoblju 2019. godine prema izvještaju⁷² identificirana je ukupno 61 potencijalna žrtva trgovine ljudima. Među identificiranim navodi se kako je 49 osoba ženskog, a 12 muškog spola, 25 punoljetnih (21 ženskog i 4 muškog spola) te 36 maloljetnih osoba (28 ženskog i 8 muškog spola). Izvještaj dalje navodi kako su evidentirani sljedeći oblici eksploatacije: 36 žrtava prisilnog prosjačenja, 15 seksualno eksploatiranih, 3 žrtve prodaje radi prisilnog sklapanja braka u kombinaciji sa seksualnim iskorištavanjem ili prosjačenjem, 4 djeteta iskorištavana u pornografske svrhe te 3 ostala oblika iskorištavanja. S obzirom na porijeklo žrtava, 55 je državljana BiH i 6 stranih državljana (2 državljana Šri Lanke, 2 državljana Afganistana i 2 državljana Srbije). Sigurnim kućama i/ili skloništima asistirane su 42 žrtve.

U 2019. godini tužiteljstva u BiH podigla su 20 optužnica protiv 31 osobe zbog trgovanja ljudima. Sudovi u BiH u 2019. godini donijeli su 34 osuđujuće presude protiv 34 osobe od čega 24 zatvorske kazne. Izrečena je i jedna mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja, kao i 7 odgojnih mjera protiv 7 maloljetnika.⁷³

6.2.3. 2020. godina

Izvještaj za 2020. godinu⁷⁴ pokazuje da je u toj godini identificirano 70 potencijalnih žrtava trgovanja ljudima, što predstavlja porast u odnosu na prethodnu godinu, ali i značajan porast u odnosu na prijašnja izvještajna razdoblja. Navodi se kako je od ukupnog broja potencijalnih žrtava njih 51 ženskog, 14 muškog i 5 žrtava nepoznatog/neutvrđenog spola. Također, 35 osoba bilo je punoljetno (27 ženskog i 7 muškog spola), a 35 maloljetno (24 ženskog i 7 muškog spola).

Kada govorimo o utvrđenim oblicima iskorištavanja utvrđeno je da je njih 38 regrutirano u svrhe prisilnog prosjačenja, 17 seksualno iskorištavanih te 15 drugih oblika iskorištavanja. U skloništima i/ili sigurnim kućama asistirana je 41 potencijalna žrtva. Od ukupnog broja identificiranih potencijalnih žrtava 63 osobe državljanici su BiH, dok je 7 osoba stranog državljanstva (2 državljanica Sirije, 2 Irana, 2 Srbije i 1 Afganistana).

⁷² Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2019. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2020.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2020. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2021.

U 2020. godini tužiteljstva u BiH podigla su 25 optužnica protiv 27 osoba (9 u FBiH, 13 u RS-u i 4 u BD-u). Sudovi su izrekli 30 osuđujućih presuda protiv 30 osoba zbog počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima i kaznenih djela u vezi s trgovanjem ljudima. Pored zatvorskih i novčanih kazni izrečena je i jedna mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja. Također, donijeta su i 4 rješenja o izricanju odgojnih mjera za 4 maloljetnika.⁷⁵

6.3. 2021.-2023. godina

6.3.1. 2021. godina

Prema izvještaju za 2021. godinu⁷⁶ nadležna tijela identificirala su ukupno 57 potencijalnih žrtava trgovine ljudima, što predstavlja pad u odnosu na prethodne dvije godine. U izvještaju se navodi kako je od ukupnog broja identificiranih žrtava bilo 34 osobe ženskog, a 23 osobe muškog spola, kao i 8 punoljetnih (7 ženskog i 1 muškog spola) te 49 maloljetnih osoba (27 ženskog i 22 muškog spola).

Utvrđeno je kako su 53 osobe bile žrtve prisilnog prosjačenja, 2 žrtve seksualne eksploatacije, 1 radna eksploatacija te 1 slučaj prisilnog sklapanja braka u kombinaciji sa prosjačenjem. U potonjem slučaju radi se o maloljetnoj ženskoj žrtvi, državljanki Sjeverne Makedonije, dok je ostalih 56 žrtava bilo BiH državljanstva.

Nadležna javna tužiteljstva podignula su u 2021. godini 30 optužnica protiv 37 osoba zbog kaznenog djela trgovine ljudima i s time povezanih djela. Sudovi u BiH su u 2021. godini izrekli su jednu pravomoćnu osuđujuću presudu za 2 osobe od po 10 godina zatvora zbog počinjenja kaznenog djela trgovine ljudima i međunarodne trgovine ljudima. Također, izrečeno je 14 pravomoćnih osuđujućih presuda za 14 osoba zbog počinjenja kaznenih djela „Iskorištavanje djece ili maloljetnika radi pornografije“, „Proizvodnja, posjedovanje i prikazivanje dječje pornografije“, „Iskorištavanje djeteta za pornografiju“ i „Upoznavanje djeteta sa pornografijom“. Za kazneno djelo „Navođenje na prostituciju i međunarodno navođenje na prostituciju“ izrečene su 4 pravomoćne osuđujuće i 3 oslobađajuće presude.

⁷⁵ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2020. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2021.

⁷⁶ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2022.

6.3.2. 2022. godina

U ovoj je godini prema izvještaju⁷⁷ identificirano 38 potencijalnih žrtava trgovanja ljudima, što je značajan pad u odnosu na protekle godine. Navodi se kako je od ukupnog broja žrtava njih 30 ženskog, a 8 muškog spola, kao da je identificirano 9 punoljetnih (8 ženskog i 1 muškog spola) i 29 maloljetnih osoba (23 ženskog i 6 muškog spola).

Zabilježeno je 16 slučajeva eksploatacije u svrhu prosjačenja, 8 seksualno iskorištavanih, 5 radno iskorištavanih, 2 slučaja prisilnog sklapanja braka kao i 7 ostalih oblika iskorištavanja.

Prema porijeklu žrtava evidentirano je 5 stranih državljana (3 državljana Pakistana i 2 državljana Afganistana) kao i jedna osoba neutvrđenog državljanstva, dok su ostale žrtve, njih 32, državljani BiH. U 2022. godini u sigurne kuće i/ili skloništa asistirano je 28 žrtava trgovanja ljudima.

Nadležna tužiteljstva u BiH podigla su zbog kaznenog djela trgovanja ljudima 7 optužnica protiv 8 osoba, dok je za kazneno djelo organizirane međunarodne trgovine ljudima podignuta jedna optužnica protiv jedne osobe. Također, podignuto je 25 optužnica protiv 25 osoba za kaznena djela u vezi s trgovanjem ljudima i srodna kaznena djela.

Sudovi u BiH su tijekom 2022. godine izrekli su 5 osuđujućih presuda za kazneno djelo trgovanja ljudima i 2 osuđujuće presude za kazneno djelo organizirane međunarodne trgovine ljudima. Za ostala kaznena djela povezana s trgovanjem ljudima izrečeno je 47 osuđujućih presuda i to: 15 zbog kaznenog djela „Navođenje na prostituciju“, 4 zbog „Međunarodnog navođenja na prostituciju“, 27 zbog „Iskorištavanja djeteta i maloljetnika za pornografiju“ te 1 zbog „Upoznavanja djeteta s pornografijom“.⁷⁸

⁷⁷ Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2023.

⁷⁸ Ibid.

6.3.3. 2023. godina

TIP report iz 2024. godine⁷⁹ daje nam podatke da je u 2023. godini identificirano 37 žrtava, od kojih 26 žena (9 punoljetnih i 17 maloljetnih) i 11 muškaraca (11 maloljetnih). Među identificiranim žrtvama 27 ih je bilo žrtva trgovanja ljudima u svrhu radne eksploatacije, 8 slučajeva seksualnog iskorištavanja te 2 žrtve neodređene svrhe trgovanja. Stranih državljana bilo je 5, dok su preostale 32 žrtve bosanskohercegovačkog državljanstva.

Tužiteljstva su u ovoj godini podigla 5 optužnica protiv 5 osoba, dok su sudovi izrekli osuđujuće presude za 26 trgovaca ljudima koje su se uglavnom temeljile na optužnicama iz prethodnih godina. U ovoj godini nije izrečena nijedna uvjetna kazna te su sve kazne bile zatvorske.

6.4. Analiza

Iz viđenih statistika možemo zaključiti da je Bosna i Hercegovina država u kojoj je najrasprostranjenija nacionalna trgovina ljudima, s obzirom da je u svakoj obrađenoj godini prema izvještajima nadležnih tijela većina identificiranih žrtava bosanskohercegovačkog državljanstva. Identificirane žrtve stranog državljanstva najčešće su državljani susjednih država ili državljani država srednje i južne Azije.

Nadalje, primjećujemo da je najzastupljeniji oblik iskorištavanja žrtava prisilno prosjačenje praćeno uglavnom različitim oblicima seksualnog iskorištavanja, kao i radna eksploatacija. S obzirom na dobno-spolnu klasifikaciju gotovo svake obrađene godine u BiH identificirano je značajno više maloljetnih od punoljetnih osoba, kao i više ženskih od muških osoba. Također, iz navedenih podataka može se primijetiti značajan porast identificiranih žrtava 2017. i 2020. godine u odnosu na neposredno prethodne i naredne godine. Broj osuđujućih presuda u odnosu na podignute optužnice za kazneno djelo trgovanja ljudima i povezanih kaznenih djela je visok. Žene u najvećem broju slučajeva bivaju eksploatirane u svrhe prosjačenja i seksualnog iskorištavanja, dok mušku populaciju među identificiranim žrtvama najčešće predstavljaju žrtve radne eksploatacije te prosjačenja (u slučaju maloljetnih osoba). Iz svega navedenog možemo zaključiti da se Bosna i Hercegovina profilira u sve tri grupe, kao zemlja regrutacije, kao tranzitna zemlja te kao zemlja destinacije ili odredišta. Također, zaključujemo da se kao arhetip žrtve trgovanja ljudima u BiH isprofilirala maloljetna ženska osoba, domaći državljanin,

⁷⁹ 2024 Trafficking in Persons Report, Bosnia and Herzegovina, US Department of State

regrutirana i eksploatirana u BiH, a u svrhu prisilnog prosjačenja ili seksualnog iskorištavanja ili kombinacije ta dva vida iskorištavanja.

7. Identifikacija žrtava kaznenog djela trgovanja ljudima

Identifikacija žrtava trgovanja ljudima složen je proces koji zahtjeva interdisciplinarni i međuinstitucionalni pristup. U tu svrhu se pored kaznenih materijalnih propisa usvajaju brojne strategije i akcijski planovi, kao dokumenti koji definiraju ključne mjere i aktivnosti koje bi se trebale provoditi kako bi se unaprijedila prevencija te lakše identificirale i zaštitile žrtve trgovanja ljudima. Svakako treba naglasiti da važnu ulogu predstavlja i Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, kao propis koji garantira sigurnost i dodatnu zaštitu za žrtve trgovine ljudima i druge osobe koje bi se mogle naći u ulozi svjedoka u procesuiranju počinitelja.

7.1. Identifikacija i zaštita žrtava

Kada govorimo o međuinstitucionalnom i interdisciplinarnom pristupu identifikacije žrtava, moramo istaknuti kako se to prvenstveno odnosi na policijske snage, različite inspektorate kao što su carinske ili radne inspekcije, centre za socijalni rad, ali i nevladine i međunarodne organizacije. Kao neki od najčešćih izazova koji otežavaju identifikaciju i pružanje adekvatne zaštite žrtvama ističu se: strah žrtava od odmazde ili prijetnje trgovaca, sociokulturni faktori kao što je potencijalna stigmatizacija žrtve u zajednici, nedovoljna obučena policijskih i drugih organa, loša međuinstitucionalna suradnja, nedostatak svijesti u široj javnosti itd. Neki od indikatora koji za cilj imaju pomoći službenim osobama u identifikaciji žrtava su: „osoba ne zna u kojoj se zemlji nalazi; nema jasnih informacija o zemlji odredišta; osobi je ponuđen posao u zemlji odredišta s dobrom plaćom i vrlo atraktivnim uvjetima rada; osobne dokumente ili druge vrijedne osobne predmete čuvaju poslodavac ili posrednik; dio je grupe koja se kreće kroz mnoge zemlje; osoba živi s obitelji koja nije njezina; ne može objedovati s ostatkom obitelji; osoba je u situaciji višestruke ovisnosti (npr. ovisna o poslodavcu, o smještaju, hrani ili drugim pogodnostima); tjeskobno ponašanje (uplašeno, posramljeno, beznadno, krivo) i nerado razgovara o tome; tjelesna oštećenja itd.“⁸⁰

⁸⁰ Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta u Europi, praktične smjernice za djelatnike na terenu, Hrvatski crveni križ, Zagreb, 2019.

U BiH Vijeće ministara usvaja strategije suprotstavljanja trgovanju ljudima nakon prethodnog savjetovanja i odobrenja svih razina vlasti, kao i akcijske planove za implementaciju i provođenje strategija, koje uz Vijeće usvajaju i vlade entiteta, kantona i Brčko distrikta. Strategija za suprotstavljanje trgovanju ljudima u BiH za razdoblje 2020.-2023. navodi kako je opći cilj: „Osigurati stalan, sveobuhvatan i održiv odgovor društva na trgovinu ljudima kroz ojačan sistem prevencije, gonjenja počinitelja krivičnih djela povezanih s trgovinom ljudima, zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima, posebno ranjivih grupa, kroz funkcionalno povezivanje i izgradnju kapaciteta svih nadležnih institucija i organizacija.“⁸¹ Kao posebni ciljevi razrađuju se svi sastavni dijelovi općeg cilja uz dodatne preporuke neovisnih međunarodnih organizacija. Za provedbu strategije usvojen je akcijski plan koji razrađuje svaki element usvojene strategije. Tako se za prevenciju propisuju neki od konkretiziranih planova, kao što je provođenje opće kampanje podizanja svijesti o problemu trgovine ljudima, obilježavanje europskog i svjetskog dana protiv trgovine ljudima, obuka inspektora rada te pojačana kontrola državne granice.⁸² Kao neki od elemenata akcijskog plana na polju zaštite žrtava ističe se kontinuirano usavršavanje i educiranje pravosudnih službenika i službenika granične policije, izrada priručnika za besplatnu pravnu pomoć žrtvama, osiguravanje ljudskih i finansijskih resursa centrima za socijalnu zaštitu i sigurnim kućama i skloništim, osiguravanje poštivanja primjene principa *non-refoulement*⁸³te izrada nacrtu Zakona o uspostavljanju fonda za obeštećenje žrtava trgovine ljudima.⁸⁴ Zbog problema trgovanja djecom, kao posebno ranjive skupine žrtava, u BiH je uspostavljen Nacionalni referalni mehanizam (NRM). NRM se u tu svrhu bavi opisom djelovanja nadležnih institucija za zaštitu djece od trgovine ljudima. „Referalni mehanizam identificira institucije, njihove nadležnosti, način saradnje i prikupljanja statističkih podataka, drugih informacija, njihovu razmjenu te načine službenog postupanja i to u situacijama kada postoji sumnja ili saznanje da je dijete predmet trgovine ljudima ili kada je dijete identificirano kao žrtva trgovine ljudima.“⁸⁵ Nekada su postojali Regionalni monitoring timovi koji su bili inicijalno formirani u cilju provođenja Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovanja ljudima državljana BiH na regionalnoj razini.

⁸¹ Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023, Vijeće ministara, Sarajevo, 2020.

⁸² Akcioni plan institucija Bosne i Hercegovine za provođenje strategije za suprotstavljanje trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023, Sarajevo 2020.

⁸³ *Non-refoulement*- načelo međunarodnog prava koje nalaže zabranu vraćanja ili protjerivanja osobe (najčešće tražitelja azila ili žrtve kaznenog djela) na područje (državu) gdje bi joj bio ugrožen život

⁸⁴ Akcioni plan institucija Bosne i Hercegovine za provođenje strategije za suprotstavljanje trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023, Sarajevo 2020.

⁸⁵ Pregled djelovanja nadležnih institucija za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima-Referalni mehanizam-, Vijeće ministara-Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije, Sarajevo, sine anno

Tako su bili uspostavljeni regionalni timovi za Sarajevo, Banja Luku, Mostar i Tuzlu te je propisano da u njihov sastav ulaze predstavnici SIPA-e (Državna agencija za istrage i zaštitu), entitetskih policija i tužiteljstava, predstavnici centara za socijalni rad i zdravstveni službi te nevladinih organizacija. Osnovni zadatak im je bio da u skladu s individualnim potrebama žrtve izrade programe zaštite i upućivanja žrtve i svjedoka žrtve. Također, 2003. godine formirana je Udarne grupa za borbu protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne migracije, čiji je cilj poboljšanje koordinacije i suradnje na najvišem nivou između državnih i entitetskih organa te organa BD-a.⁸⁶

Kao što smo mogli vidjeti iz godišnjih izvještaja, jedan dio identificiranih žrtava smješten je u sigurne kuće ili skloništa, dok se kao glavni izazov na tom polju ipak nameće manjak ljudskih resursa, kao i nedostatak smještajnih kapaciteta, što se i prepoznalo i posljedično uvrstilo kao jedan od elemenata općeg cilja iz strategije. Identifikacija žrtava trgovanja ljudima i dalje ostaje prva i najveća prepreka u suzbijanju izvršenja ovog kaznenog djela i posljedično pružanju adekvatne zaštite i pomoći žrtvama.

U predmetu *Rantsev protiv Cipra i Rusije*⁸⁷ Europski sud za ljudska prava donio je 2010. godine presudu protiv država koje su učinile propust u donošenju odgovarajućeg okvira za borbu protiv trgovanja ljudima te odgovarajuću zaštitu žrtava. Konkretno, Sud je ustanovio da su vlasti Cipra učinile propust ne uspostavljajući administrativni i pravni okvir za suzbijanje trgovanja ljudima u vezi s izdavanjem umjetničkih viza te da policija nije sprovela istražne mjere unatoč indicijama, dok Rusija nije dovoljno istražila način zapošljavanja žrtve (ruske državljanke) na Cipru, kao niti poduzela mjere za identifikaciju osoba uključenih u njeno zapošljavanje. Također, u sudskoj praksi Europskog suda o zaštiti žrtava trgovanja ljudima poznati su i predmeti *L.E. protiv Grčke*⁸⁸, u kojemu je ustanovljena povreda prava na pošteno suđenje u razumnom roku, s obzirom da je žrtva trgovanja ljudima čekala 9 mjeseci da joj se odobri taj status, kao i *S. M. protiv Hrvatske*⁸⁹ u kojemu je Veliko vijeće Suda utvrdilo nepravilnosti u istrazi gdje nisu bili ispitani svi svjedoci, kao i zanemarivanje međunarodnih propisa o nevažnosti pristanka žrtve prisilne prostitucije na eksploataciju (čl. 4., toč. (b) Konvencije), nakon što je žrtva to otkrila. S tim u vezi, presuda *S. M. protiv Hrvatske* ukazuje kako prava koja pripadaju identificiranoj žrtvi nedovoljno utječu na njenu zaštitu, ako izostane adekvatno

⁸⁶ Trgovina ljudima- priručnik za obuku sudija i tužitelja, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Misija OEES u BiH, Sarajevo, 2017.

⁸⁷ ESLJP, Rantsev protiv Cipra i Rusije, zahtjev br. 25965/04, presuda od 7. 1. 2010.

⁸⁸ ESLJP, L.E. protiv Grčke, zahtjev br. 71545/12, presuda od 21. 1. 2016.

⁸⁹ ESLJP Veliko vijeće, S.M. protiv Hrvatske, zahtjev br. 60561/14, presuda od 25. 6. 2020.

procesuiranje počinitelja, odnosno ako postoje značajni nedostaci u domaćem postupovnom odgovoru na osnovanu sumnju o postojanju trgovanja ljudima.

8. Izvještaji stranih neovisnih tijela

U Bosni i Hercegovini djeluju brojne međunarodne organizacije koje vrše monitoring poštivanja ljudskih prava. S obzirom da je trgovanje ljudima prepoznato kao posebno težak oblik kršenja ljudskih prava, specijalizirane međunarodne organizacije i tijela donose godišnje izvještaje o stanju u oblasti trgovanja ljudima u različitim državama. Kao neke od njih treba izdvojiti GRETA-u, specijalizirano tijelo Vijeća Europe, o kojemu je već bilo govora, koje je zaduženo je za monitoring primjene Konvencije Vijeća Europe protiv trgovanja ljudima u svakoj državi članici pa tako i Bosni i Hercegovini.

Druga važna međunarodna organizacija koja se bavi ovim pitanjem je Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OESS). Ova međunarodna organizacija osnovana je 1973. godine u Helsinkiju kao Konferencija za europsku sigurnost i suradnju (KESS) te je pod tim imenom djelovala do 1994. godine. Bavi se sigurnošću, s fokusom na kontrolu oružja, promicanje ljudskih prava i slobodu tiska, a između ostalog i suzbijanjem trgovanja ljudima. Osnovana je na temelju Povelje Ujedinjenih naroda kao aranžman za Europu, a sjedište joj je u Beču.

Također, važnu ulogu igra i U.S. Department of State (State Department) kao izvršni organ federalne Vlade SAD-a za međunarodne odnose i vanjsku politiku. Ovo tijelo izrađuje godišnje izvještaje, između ostalog, i o stanju u oblasti trgovanja ljudima u svakoj državi svijeta.

Uz ove međunarodne organizacije, tijela i organe koje se aktivno i neposredno bave problematikom trgovanja ljudima, treba spomenuti i UNODC (Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal), IOM (Međunarodna organizacija za migracije), Human Rights Watch, Amnesty international, EUROPOL i INTERPOL, koje djeluju u BiH te se posredno bave problemom trgovanja ljudima. U ovom poglavlju razmotrit ćemo neke od recentnih izvještaja GRETA-e, OESS-a i State Departmenta.

8.1. GRETA

U svom trećem krugu evaluacije stanja u oblasti trgovanja ljudima u BiH, GRETA je prepoznala i pohvalila napretke bosanskohercegovačkih vlasti u pravnom okviru, prvenstveno ističući izmjene KZ RS-a gdje su dodatno taksativno navedeni oblici eksploatacije žrtava, odnosno prošireni zakonski opisi bića kaznenog djela trgovanja ljudima. Također, kao poboljšanje navodi se usvajanje nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima u periodu 2020.-2023. te napredak u međuinstitucionalnoj koordinaciji. S druge strane, kao značajni problemi prepoznati su vrlo visoki brojevi maloljetnih žrtava koje su uglavnom bile prisiljene na prosjačenje, neadekvatna pravna i psihološka pomoć, kao i blage zatvorske kazne za procesuirane počinitelje koje nerijetko ne dosežu niti propisani zakonski minimum.

GRETA je u svom izvještaju apostrofirala nekoliko prijedloga za poboljšanje stanja u oblasti trgovanja ljudima, gdje je prvenstveno apelirala na sustavno pružanje pravne pomoći potencijalnim žrtvama te postavljanje pravnih zastupnika još u ranim fazama kaznenog postupka. U tu svrhu predlaže se odvjetničkim komorama provođenje edukacija i specijalizacija odvjetnika za pružanje pravne pomoći žrtvama trgovanja ljudima. Na ulaganje dodatnih napora pozvane su vlasti u BiH po pitanju upoznavanja žrtava s njihovim pravom na potraživanje odštete od počinitelja, kao i maksimalno korištenje zakonodavstva o zapljeni i oduzimanju imovine, kako bi se osigurala odšteta za žrtve. Predlaže se i osiguravanje educiranije, kvalitetnije i obrazovanije inspekcije rada kako bi se maksimalno suzbila radna eksploatacija žrtava.⁹⁰

8.2. OESS

Misija OESS-a u Bosni i Hercegovini aktivno se bavi problemom trgovanja ljudima. U tu svrhu publicira brojne izvještaje, opservacije, evaluacije strategija i procjene situacija u ovoj oblasti. U svojoj publikaciji „Procjena situacije u vezi sa migrantima i izbjeglicama u Bosni i Hercegovini“ iz 2018. godine, kao ključan problem navodi da su relevantni akteri u BiH nedovoljno koordinirani i nedovoljno pripremljeni odgovoriti na trenutačnu situaciju u vezi sa migrantima i izbjeglicama u zemlji. Ističe se da institucijama nedostaju adekvatni podaci o žrtvama i/ili izvršiteljima kaznenih djela među migrantima i izbjeglicama te da je hitno

⁹⁰ GRETA- Bosnia and Herzegovina Evaluation Report, Third Evaluation Round (Access to justice and effective remedies for victims of trafficking in human beings), GRETA (2022)06, 2022.

neophodna bolja koordinacija među ključnim agencijama za provođenje zakona, kao i tužiteljstva i sudova u BiH.⁹¹

OESS je u izvještaju iz 2021. godine istaknuo probleme zaštite žrtava gdje se kao preporuka navodi poboljšanje zakonodavnog okvira kako bi se prava žrtava uskladila s međunarodnim standardima, ističući obeštećenje žrtve od strane počinitelja i besplatnu pravnu pomoć. Također, preporučuje se usklađivanje odredaba relevantnih zakona kako bi se izbjeglo preklapanje i kolidiranje zakonskih opisa kaznenog djela trgovanja ljudima i drugih kaznenih djela, što često dovodi do pogrešnih kvalifikacija, a posljedično i neodgovarajućih kazni u presudama. Tužiteljstvima i policiji preporučuje se provođenje brzih i temeljitih istraga te provođenje posebnih istražnih radnji u prikupljanju dokaza, kako bi se smanjilo oslanjanje na iskaze svjedoka i same žrtve što bi moglo ostaviti štetne posljedice po nju. Na posljeticu, preporučuje se provođenje temeljitijih financijskih istraga, prvenstveno praćenje tokova novca povezanog s trgovanjem ljudima.⁹² O problemu ilegalnih transakcija i pranja novca povezanog s trgovanjem ljudima, održan je 2023. godine u Sarajevu okrugli stol u organizaciji OESS-a.

8.3. State Department

Prema posljednjem TIP reportu iz 2024. godine američki State Department prepoznaje napore BiH u suzbijanju ove vrste kriminalne aktivnosti, gdje kao i ostala međunarodna tijela prepoznaje problem manjka institucionalne koordinacije, kao i problem zaštite žrtava. Konkretno, predlaže se dodatno financiranje skloništa i sigurnih kuća kojima upravljaju nevladine organizacije, a posebno za smještaj maloljetnih žrtava. Nadalje, navodi se da je nužno dodatno osposobljavanje pripadnika granične policije, tužitelja i sudaca. Kao bitan problem također se spominje restitucija i obeštećenje žrtava, s obzirom na to da žrtve moraju odštetu potraživati u adhezijskom postupku ili građanskim parnicama koje nerijetko iziskuju dodatna svjedočenja i/ili vještačenja što doprinosi retraumatizaciji žrtava. Navedeno je da su različite „olakšavajuće okolnosti“ često dovodile do blagih zatvorskih kazni, kao i da su pojedini trgovci ljudima izbjegavali služenje zatvorske kazne koristeći se zakonskom odredbom prema kojoj se kazna zatvora do jedne godine može zamijeniti novčanom kaznom u iznosu od 100 konvertibilnih maraka za 1 dan. Ističe se da su vlasti u BiH blago pojačale napore u prevenciji

⁹¹ OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina- Procjena situacije u vezi sa migrantima i izbjeglicama u Bosni i Hercegovini; Pregled djelovanja ključnih aktera na terenu, Sarajevo, 2018.

⁹² OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina- Postizanje pravde za žrtve trgovine ljudima: Odgovor krivičnog sistema Bosne i Hercegovine sa preporukama, Sarajevo, 2021.

i suzbijanju trgovanja ljudima u usporedbi s prethodnim godinama te da je u tu svrhu nužna suradnja s nadležnim institucijama susjednih država- Hrvatske, Srbije i Crne Gore.⁹³

9. Zaključak

Kao što smo mogli vidjeti, Bosna i Hercegovina predstavlja zemlju regrutacije, transporta i eksploatacije žrtava trgovanja ljudima, u kojoj je dominantno zastupljena nacionalna trgovina ljudima u svrhe prisilnog prosjačenja te seksualnog i radnog iskorištavanja. Međutim, u BiH stanje nije drastično različito od ostalih susjednih joj zemalja, uključujući i Hrvatsku. Možemo zaključiti da su procesi globalizacije koji su posljedično rezultirali globalnom liberalizacijom tržišta, razvoj telekomunikacijskih sredstava, nedostatak političke volje za suradnjom na entitetskim nivoima na polju policijske i pravosudne suradnje, relativno loša socio-ekonomska situacija te posljedice rata veoma pogodovale i učinile Bosnu i Hercegovinu plodnim tлом za razvoj kaznenog djela trgovanja ljudima. Samo unutarnje uređenje Bosne i Hercegovine te autonomija entiteta na polju zakonodavstva, pravosuđa te policijskih poslova, kao i njezino vrlo kompleksno političko uređenje, zasigurno su otežavajuća okolnost u funkcioniranju državne vlasti i na ovom polju. Kao što smo imali prilike vidjeti i na državnom i na entitetskim nivoima pozitivno-pravno uređenje kao i zakonska rješenja na zadovoljavajućem su nivou te se ne razlikuju uvelike od kaznenopravnog uređenja u Republici Hrvatskoj i sukladna su konvencijama i protokolima koji reguliraju trgovanje ljudima.

Moramo istaknuti kako bi adekvatnom suradnjom policijskih i pravosudnih tijela u cjelini, kao i afirmacijom stručnjaka iz polja kriminalistike, kriminologije i viktimologije, edukacijom policijskih službenika, socijalnih radnika, inspektora rada i drugih službi koje dolaze u kontakt sa potencijalnim žrtvama te razvijanjem novih strategija u sprječavanju trgovanja ljudima, krijumčarima i trgovcima ljudima bilo znatno otežano provođenje njihovih namjera. Napredovanje Bosne i Hercegovine u „Tier 2“ po klasifikaciji State Departmenta zasigurno je dobar znak i pozitivan pomak u suzbijanju ovog kaznenog djela. Također, pozitivan iskorak je i izdvajanje financijskih sredstava državnih vlasti za sigurne kuće kojima upravljaju nevladine organizacije u 2021. godini, potpisavši memorandum o razumijevanju sa sedam sigurnih kuća. Na posljetku, neophodan je sistematičan kako pravni tako i društveni pristup suprotstavljanju trgovanju ljudima te primjena odgovarajućih mjera za prevenciju kao i interdisciplinarna zaštita

⁹³ 2024 Trafficking in Persons Report: Bosnia and Herzegovina, US Department of State

žrtava trgovanja ljudima. Također, ključan je i konstantan monitoring od strane GRETA-e, OESS-a, State Departmenta te drugih međunarodnih i nevladinih organizacija, kao i implementacija i provođenje njihovih preporuka.

10. Literatura

Knjige:

1. Marijan Horvat-Rimsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.
2. Nikola Gažević-Vojna enciklopedija, knjiga 3, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1973.
3. Mikael Eskelner, Yuri Galbinst, Martin Bakers-Povijest ropstva: Od antike do španjolskog kolonijalizma u Americi, Cambridge Stanford Boks, 2022.
4. Ksenija Turković, Petar Novoselec, Velinka Grozdanić, Anita Kurtović Mišić, Davor Derenčinović, Igor Bojanić, Maja Munivrana Vajda, Marin Mrčela, Sanja Nola, Sunčana Roksandić Vidlička, Dražen Tripalo, Aleksandar Maršavelski-Komenatar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2013.
5. Leo Cvitanović, Davor Derenčinović, Ksenija Turković, Maja Munivrana Vajda, Marta Dragičević Prtenjača, Aleksandar Maršavelski, Sunčana Roksandić Vidlička-Kazneno pravo posebni dio, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018.

Propisi:

1. Ustav BiH, (Aneks IV opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini „Sl. glasnik BiH, br. 25/2009-Amandman 1)
2. Constitution of the United States of America, Amandment XVIII, 1865.
3. Zakon o Konvenciji o ropstvu zaključenju pod okriljem Društva Naroda u Ženevi, 25. septembra 1926. godine, („Sl. Novine Kraljevine Jugoslavije“, br. 234-XCVII/29
4. Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, NN 07/2007
5. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004-ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023)
6. Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018- odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024- odluka US BiH)
7. Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 19/2020- pročišćeni tekst, 3/2024 i 14/2024)
8. Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Sl. glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003- ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023)
9. Kazneni zakon Republike Hrvatske, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24

Međunarodni propisi:

1. Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena od Opće skupštine rezolucijom 217 A(III), 10. prosinca 1948.
2. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, pročišćeni tekst, MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17
3. Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (Palermo protokol)

Znanstveni članci:

1. Zlatko Čepo-Društveno-ekonomski preduvjeti oktobarske revolucije, Časopis za suvremenu povijest, Vol. 9. No. 3., Zagreb, 1977.
2. Amina Smailhodžić, Amila Taljanović-Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, „Društvena i tehnička istraživanja“; god. VIII, br. 2., Visoka škola „CEPS-Centar za poslovne studije“, Kiseljak, 2022.
3. Aleksandar Maršavelski-Empirijski pokazatelji trgovanja ljudima i ropstva u Hrvatskoj-temelj za unapređenje pravnog okvira, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 29 No. 2, Zagreb, 2022.

Izvještaji:

1. 13th General Report on GRETA Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2023
Dostupno na: <https://rm.coe.int/13th-general-report-on-greta-activities-covering-the-period-from-1-jan/1680af7268>
2. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2014. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2015.
Dostupno na: http://msb.gov.ba/PDF/IZVJESTAJ_trgovin_%20izvjestaj_2014.pdf
3. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2015. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2016.
Dostupno na:
http://msb.gov.ba/PDF/IZVJESTAJ_TRGOVINA_2015_Vijece_minsitara05042016g_odine.pdf
4. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2017.
Dostupno na:
http://msb.gov.ba/dokumenti/IZVJESTAJ_TRGOVINA_FINALNA_VERZIJA_usvojen_VM_april_2017.doc
5. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2017. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2018.
Dostupno na: http://msb.gov.ba/PDF/izvjestaj_trgovina_ljudima_2017.pdf
6. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2018. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2019.
Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/031220199.pdf>
7. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2019. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2020.
Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/05052020.pdf>

8. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2020. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2021.
Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/010620212.pdf>
9. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2022.
Dostupno na:
<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://elearningapi-thb.msb.gov.ba/api/Documents/download/34&ved=2ahUKEwjbjNeM8pyJAxUjRPEDHRbEFhoQFnoECBgQAQ&usg=AOvVaw3IgVT17isL88cDw7I0dFX1>
10. Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, Sarajevo, 2023.
Dostupno na:
<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.ekonsultacije.gov.ba/legislationactivities/downloaddocument%3FdocumentId%3D1027187&ved=2ahUKEwjAudz58pyJAxUdVvEDHXiuNR0QFnoECBMQAQ&usg=AOvVaw3VTd-eMBeyA7lfbCOsBbrT>
11. 2023 Trafficking in Persons Report, June 2023, US Department of State
Dostupno na: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/05/Trafficking-in-Persons-Report-2023_Introduction-Additional-Pagesv4_FINAL.pdf
12. 2023 Trafficking in Persons Report: Bosnia and Herzegovina, US Department of State
Dostupno na: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/bosnia-and-herzegovina/>
13. 2024 Trafficking in Persons Report: Bosnia and Herzegovina, US Department of State
Dostupno na: <https://www.state.gov/reports/2024-trafficking-in-persons-report/bosnia-and-herzegovina/>
14. GRETA- Bosnia and Herzegovina Evaluation Report, Third Evaluation Round (Access to justice and effective remedies for victims of trafficking in human beings), GRETA (2022)06, 2022.
Dostupno na: <https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-bosnia-and-herzegovina-3rd-evaluation-round/1680a70b3b>
15. OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina- Procjena situacije u vezi sa migrantima i izbjeglicama u Bosni i Hercegovini; Pregled djelovanja ključnih aktera na terenu, Sarajevo, 2018.
Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/397322.pdf>

16. OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina- Postizanje pravde za žrtve trgovine ljudima: Odgovor krivičnog sistema Bosne i Hercegovine sa preporukama, Sarajevo, 2021.

Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/f/2/509348_0.pdf

Priručnici, publikacije, strategije i akcijski planovi:

1. Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners, Module 1: Definitions of trafficking in persons and smuggling of migrants, UNODC, New York, 2009.
Dostupno na: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/TIP_module1_Ebook.pdf
2. The International Legal Definition of Trafficking in Persons: Consolidation of research findings and reflection on issues raised, Issue paper, UNODC, Vienna, 2018.
Dostupno na: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2018/Issue_Paper_International_Definition_TIP.pdf
3. Priručnik za djecu i mlade osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini o prevenciji trgovanja ljudima, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2011.
Dostupno na: http://www.msb.gov.ba/docs/Prirucnik_HR_14-09-2011.pdf
4. Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta u Europi, praktične smjernice za djelatnike na terenu, Hrvatski crveni križ, Zagreb, 2019.
Dostupno na:
<https://www.hck.hr/UserDocsImages/dokumenti/Azil,%20migracije,%20trgovanje%20ljudima/2.1.%20Smjernice%20finalna%20verzija.pdf>
5. Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023, Vijeće ministara, Sarajevo, 2020.
Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/290120205.pdf>
6. Akcioni plan institucija Bosne i Hercegovine za provođenje strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023, Sarajevo, 2020.
Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/20112020.pdf>
7. Pregled djelovanja nadležnih institucija za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima- Referalni mehanizam-, Vijeće ministara-Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije, Sarajevo, sinne anno
Dostupno na: http://msb.gov.ba/anti_trafficking/dokumenti/prirucnici/?id=3920
8. Trgovina ljudima- priručnik za obuku sudija i tužitelja, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Misija OESS u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2018.
Dostupno na: <https://www.osce.org/hbs/mission-to-bosnia-and-herzegovina/376708>

Presude:

1. Europski sud za ljudska prava, Rantsev protiv Cipra i Rusije, zahtjev br. 25965/04, presuda od 7. 1. 2010., Strasbourg, 2010.
Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-96549%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96549%22]})
2. Europski sud za ljudska prava, L.E. protiv Grčke, zahtjev br. 71545/12, presuda od 21. 1. 2016., Strasbourg, 2016.
Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-11012%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-11012%22]})
3. Europski sud za ljudska prava, S.M. protiv Hrvatske, zahtjev br. 60561/14, presuda Velikog vijeća od 25. 6. 2020., Strasbourg, 2020.
Dostupno na:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:\[%22GRETA%22\],%22sort%22:\[%22kdate%20Descending%22\],%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-203503%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22fulltext%22:[%22GRETA%22],%22sort%22:[%22kdate%20Descending%22],%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-203503%22]})

Web stranice:

1. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12&chapter=18&clang=en
2. <https://www.britannica.com/event/Crittenden-Compromise>
3. <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta>